

Analysrapport 2025

Behörighet till yrkesprogram
på gymnasiet

Framtagen av utbildnings- och arbetslivsförvaltningen

Gäller 2025

Version [1.0]

Analysrapport 2025

Innehåll

1. Sammanfattning.....	3
2. Inledning.....	3
2.1 Bakgrund	3
2.2 Analysrapport VÅR.....	3
2.3 Region Gotlands kvalitetsmodell och styrsnurran	4
2.4 Ny process för analysrapporten	4
2.5 Avvikelse 2025	5
3. Analysprocess.....	5
3.1 Avvikelsebeskrivning och jämförelser	5
3.1.1 Förändring över tid.....	6
3.1.2 Skillnader mellan kön.....	6
3.1.3 Skillnader mellan enheter.....	7
3.1.4 Avvikelser mellan olika resultat.....	8
3.2 Vad kan orsakerna vara till att det ser ut som det gör och vilka slutsatser kan vi dra?10	
3.2.1 Omvärld	10
3.2.2 Förvaltning	14
3.2.3 Elever och medarbetare.....	23
3.3 Åtgärdsförslag.....	28
3.3.1 Åtgärdsförslag på lång sikt.....	28
3.3.2 Åtgärdsförslag på kort sikt	35
4. Avslutande resonemang kring möjlig uppföljning.....	36

1. Sammanfattning

Analysrapport 2025 fokuserar på den sjunkande andelen elever i årskurs 9 i den kommunala skolan på Gotland som uppnår behörighet till yrkesprogram på gymnasiet. Under 2024 uppgick andelen behöriga elever till 79,6 procent, vilket är en nedgång från 82,6 procent året innan. Behörighetsgraden på Gotland har varierat över tid och ofta visat större svängningar än riksgenomsnittet, vilket kan förklaras av det mindre urvalet av elever. Att färre elever, eller en lägre andel elever, uppnår behörighet till gymnasiet har betydande konsekvenser för både individ och samhälle, då bristande behörighet kan begränsa ungas framtida utbildnings- och arbetsmöjligheter och påverka tillgången till kvalificerad arbetskraft i regionen.

Rapporten bygger på styrsnurrans¹ struktur för analysprocessen, och analyserar avvikelser utifrån tre perspektiv: omvärld, förvaltning samt elever och medarbetare. Bland de identifierade orsakerna finns otillräckliga stödinsatser, minskad tillgång till behöriga lärare och specialpedagogisk kompetens, förutsättningar för rektorer och skolledare samt organisatoriska utmaningar kopplade till skolstruktur. Även hög frånvaro och brist på studiero lyfts fram som faktorer som påverkar resultaten negativt.

Rapporten innehåller både kortsiktiga och långsiktiga åtgärdsförslag. Dessa inkluderar bland annat översyn av resursfördelningsmodeller, förstärkning av arbetet med garantin för tidiga stödinsatser, satsningar på specialpedagogisk kompetens, samt utveckling av rektors och lärares förutsättningar. Syftet är att skapa en mer likvärdig och kvalitetssäkrad skolverksamhet där fler elever ges förutsättningar att nå gymnasiebehörighet.

Genom att integrera analysrapporten i ordinarie processer för det systematiska kvalitetsarbetet och koppla uppföljningen till identifierade orsaker och åtgärder, skapas förutsättningar för långsiktig förbättring och ökad måluppfyllelse i grundskolan på Gotland.

2. Inledning

2.1 Bakgrund

Skollagen kräver att varje huvudman bedriver ett systematiskt kvalitetsarbete där verksamhetens resultat redovisas och analyseras samt att åtgärder vidtas i syfte att utveckla verksamheten. Syftet med ett systematiskt kvalitetsarbete är att synliggöra kvalitet och likvärdighet. Det vill säga vad vi gör, varför och vad det leder till. Genom att planera, följa upp, analysera, dokumentera och utveckla utbildningen kan vi skapa och dela kunskap om vad som leder till framgång.

2.2 Analysrapport VÅR

Analysrapport VÅR har varit en del av det systematiska kvalitetsarbetet på huvudmannanivå i Region Gotland och har tagits fram en gång per år för vardera nämnd inom utbildnings- och arbetslivsförvaltningen. Syftet med analysrapporten har varit att säkerställa och utveckla kvaliteten inom förvaltningens verksamheter. Analysrapport VÅR har varit menad att kunna användas som ett kvalitetsutvecklingsverktyg för förvaltningens verksamheter.

Under 2022 och 2023 genomfördes analysrapporten genom kvalitetsuppföljningssamtal med samtliga enhetschefer i utbildnings- och arbetslivsförvaltningens avdelningar förskola, grundskola och gymnasium. Kvalitetsuppföljningssamtalen har utgått från att beakta varje avdelnings olika förutsättningar, utveckla det kollegiala lärandet, utveckla arbetet med analys och uppföljning, lyfta lyckade insatser, identifiera utvecklingsområden och utveckla planering och samarbete. Utfallet av

¹ Styrsnurrar från Sveriges kommuner och regioner (SKR) och Rådet för främjande av kommunala analyser (RKA)

rapporterna har varit värdefull information i kvalitetsarbetet både på huvudmanna- och avdelningsnivå, men genomförande och uppföljning har varit svårt att inkorporera hela vägen genom styrkedjan.

Arbetet med att ta fram analysrapporten har varit resurskrävande för samtliga inblandade. Då utfallet inte genomgående förmått tagits omhand har utbildnings- och arbetslivsförvaltningens ledningsgrupp beslutat att forma om arbetet i en mer fokuserad riktning.

2.3 Region Gotlands kvalitetsmodell och styrsnurren

Att basera beslut på fakta är grunden för all kvalitetsutveckling. När ett problem uppstår, utreds grundorsaken innan beslut tas om en lösning. Samlad information och mätresultat ligger som grund när verksamheten utvecklas. Beslut och insatser ska bygga på bästa tillgängliga kunskap; professionens kunskap, verksamhetens resultat, elever och vårdnadshavares upplevelse, aktuella forskningsresultat samt jämförelser med liknande verksamheter internt, nationellt och internationellt².

En modell för uppföljning och analys är styrsnurren³ från Sveriges kommuner och regioner (SKR) och Rådet för främjande av kommunala analyser (RKA). Den kan användas för planering, uppföljning, analys och åtgärder. I steget Uppföljning och analys fångas avvikelser, både positiva och negativa, upp genom att följa upp och analysera resultat. En avvikelse i detta sammanhang är ett resultat som skiljer sig från det förväntade, önskade eller tidigare uppmätta värdet och därför signalerar behov av vidare analys. Inledningsvis samlas den information ihop som behövs för analysen och sedan följer en fas av fokusering.

Genom att göra jämförelser med mål, över tid, med andra kommuner eller regioner och mellan olika grupper framträder de mest väsentliga avvikelserna. Bakomliggande orsaker synliggörs, slutsatser dras och förslag till åtgärder tas fram.

2.4 Ny process för analysrapporten

Utifrån erfarenheterna från tidigare års analysrapporter har processen nu omformats för att bli mer integrerad med övriga uppföljningsprocesser inom Region Gotland; delårsrapport 2 och verksamhetsberättelsen. I stället för att genomföra en bred kvalitetsuppföljning i samtliga verksamheter ligger fokus nu på att identifiera de mest kritiska avvikelserna i samband med verksamhetsberättelsen och den övergripande uppföljningen av måluppfyllelse för helåret.

Avvikelser identifieras i samband med verksamhetsberättelsen och presenteras för förvaltningsledningen inom utbildnings- och arbetslivsförvaltningen, som beslutar vilken avvikelse som ska analyseras djupare innevarande år samt vilka nyckelpersoner som ska ingå i en arbetsgrupp för analysrapporten.

Analysprocessen följer sedan styrsnurren, där strukturerade frågeställningar används för att säkerställa ett systematiskt analysarbete. Processen är även utformad i linje med Skolverkets SKA-hjul.

Den färdiga rapporten ska inte enbart fungera som en fristående analys utan också vara ett konkret underlag för kommande kvalitetsuppföljningar och planering. Den ska kunna användas i arbetet med den efterföljande delårsrapporten samt i uppföljningen av måluppfyllelse under delåret.

² Riktlinje för kvalitet och verksamhetsutveckling - Region Gotland

³ Systematiskt analysarbete och styrsnurren | Rådet för främjande av kommunala analyser | SKR

På detta sätt blir analysrapporten en mer central del av det systematiska kvalitetsarbetet på huvudmannanivå och ett verktyg för att säkerställa en kontinuerlig utveckling av verksamheten.

2.5 Avvikelse 2025

För analysrapporten 2025 har förvaltningsledningen inom utbildnings- och arbetslivsförvaltningen beslutat att fokusera analysarbetet på avvikelsen *Andel elever i årskurs 9 med behörighet till gymnasiet har minskat*⁴.

En sjunkande andel elever i årskurs 9 som blir behöriga till yrkesprogram på gymnasiet är ett problem för individen eftersom det kan begränsa deras framtida utbildnings- och yrkesmöjligheter. Utan behörighet till ett yrkesprogram kan eleverna få svårt att ta del av den utbildning som krävs för att utveckla yrkeskunskaper och kvalifikationer, vilket gör det svårare att etablera sig på arbetsmarknaden. Detta kan i sin tur leda till en känsla av utanförskap och ökad risk för arbetslöshet. För unga människor kan detta skapa ett tröskelproblem för deras framtida karriär, samt påverka deras självbild och framtidstro negativt. Det kan dessutom skapa ett långsiktigt problem för arbetsgivare som söker kompetent arbetskraft inom specifika yrkesområden, vilket i sin tur kan hämma den regionala ekonomins utveckling.

Utbildnings- och arbetslivsförvaltningen har också fått i uppdrag av barn- och utbildningsnämnden att närmare utreda den sjunkande behörigheten till gymnasiet, vilket till viss del bidragit till att just denna avvikelse är fokusområde för årets analysrapport.

3. Analysprocess

Analysprocessen följer styrsnurran⁵ beskrivning av de olika delmoment av uppföljning och analys. Styrsnurran är ett verktyg som SKR och RKA har tagit fram som ett strukturerat stöd för arbetet med planering, analys och beslut om åtgärder. Strukturerade frågeställningar används i processen för att säkerställa ett systematiskt arbete.

3.1 Avvikelsebeskrivning och jämförelser

Vid mätning av andelen elever som blir behöriga till gymnasiet används behörighet till yrkesprogram som lägstanivå. För att vara behörig till ett yrkesprogram på gymnasiet krävs godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik samt minst fem andra ämnen, vilket innebär totalt åtta godkända betyg. Denna nivå används som mått eftersom den speglar den minsta behörighetsnivån som krävs för att påbörja en gymnasieutbildning. Det är alltså fullt möjligt att uppnå behörighet till gymnasiet utan att ha godkända betyg i samtliga ämnen.

Det regionala målet för behörighet till gymnasiet lyder: *Andelen elever i årskurs 9 som uppnår behörighet till gymnasieskolan ska öka med minst 0,5 procentenheter per år under perioden 2024–2027*

Utgångsläge 2024 →	79,6%
Mål 2025 →	minst 80,1%
Mål 2026 →	minst 80,6% (beror dock på utfall 2025)
Mål 2027 →	minst 81,1% (beror dock på utfall 2026)

⁴ Nämndmålet: *Andelen elever i årskurs 9 som uppnår behörighet till gymnasieskolan ska öka med minst 0,5 procentenheter per år under perioden 2024-2027. Resultat 2023: 82,6% Resultat 2024: 79,6%*

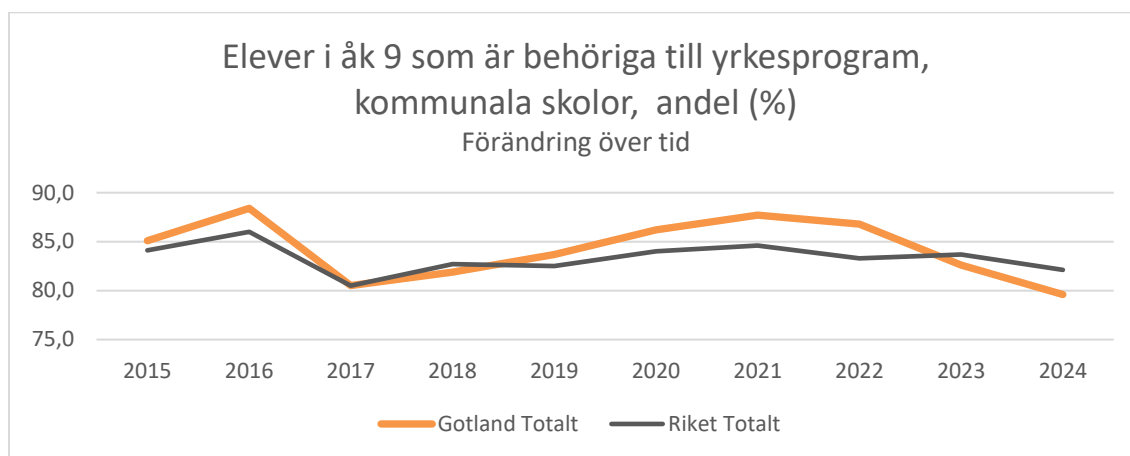
⁵ Styrsnurran

För att uppnå detta mål krävs en fortsatt noggrann analys och uppföljning av resultaten, både på huvudman- och på enhetsnivå.

3.1.1 Förändring över tid

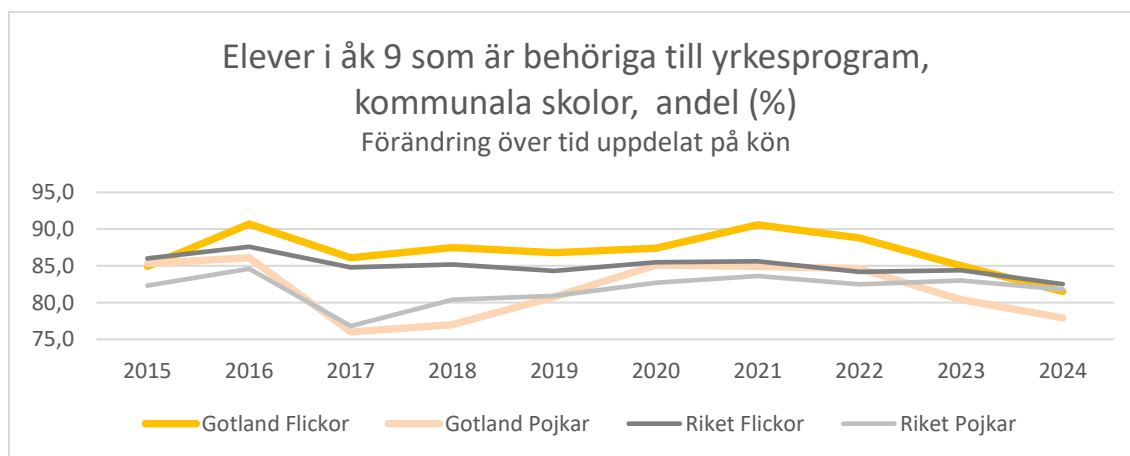
Historiskt har riksgenomsnittet för gymnasiebehörighet legat kring 80–85 procent under de senaste tio åren. Behörighetsgraden på Gotland har också varierat över tid och ofta visat större svängningar, vilket kan förklaras av det mindre urvalet av elever jämfört med rikssnittet. Under flera år låg behörighetsgraden på Gotland över riksgenomsnittet, men denna trend har brutits och behörigheten har nu minskat två år i rad även om förändringen inte är så stor beaktat utvecklingen på längre sikt.

Observera bruten y-axel för att tydligare se skillnader, men som också kan göra att skillnaderna ser större ut än de är.

3.1.2 Skillnader mellan kön

Figuren nedan visar övergripande resultat på Gotland över tid uppdelat på kön och i jämförelse med riket. Observera bruten y-axel för att tydligare se skillnader, men som också kan göra att skillnaderna ser större ut än de är.

Figuren visar övergripande resultat över tid och i jämförelse med riket

Det finns vissa skillnader mellan flickors och pojkars behörighetsresultat på skolorna i Region Gotland. Av figuren ovan framgår att över tid och på övergripande nivå, både regionalt och nationellt, har det varit en högre andel flickor än pojkar som når behörighet till gymnasiet. Skillnaden

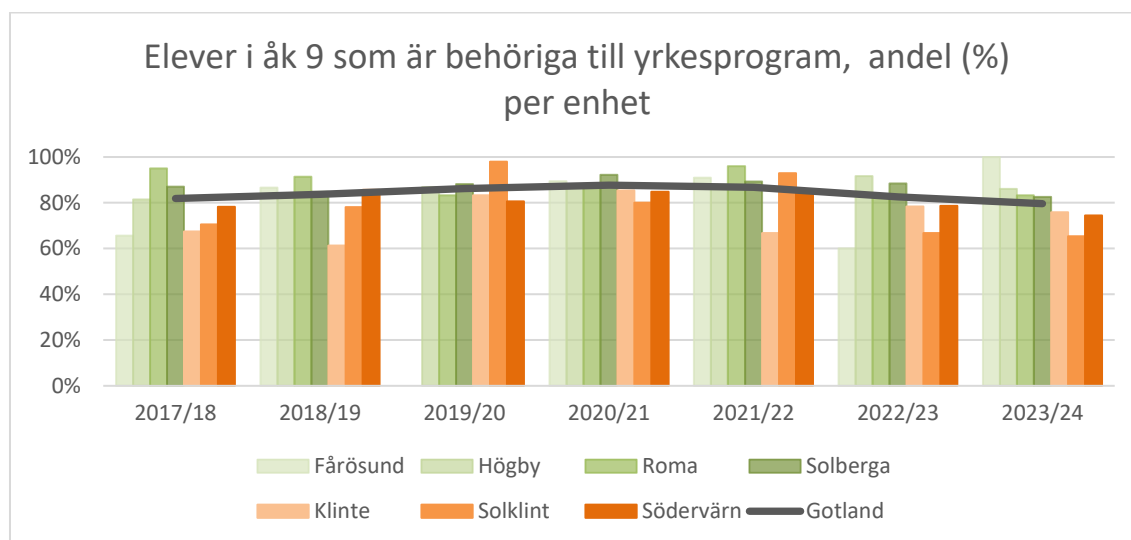
är, och har varit, större mellan flickor och pojkar på Gotland än vad som kan ses i resultatet nationellt. Att det är en större skillnad mellan flickor och pojkar på Gotland skulle kunna bero på en mindre urvalsgrupp. Det är även svårt att jämföra könsuppdelat resultat med liknande kommuner i den nationella statistiken för att se om samma skillnad gäller där eftersom komponentdata saknas för nyckeltalet i Kolada.

Flera skolor i Region Gotland har en högre andel flickor än pojkar som når behörighet till gymnasiet, bland annat i Klinteskolan, Högbyskolan och Solbergaskolan. Här ligger flickornas resultat över pojkarnas de tre senaste läsåren. Pojkar ligger på bättre eller jämförbar nivå på vissa skolor, exempelvis på Romaskolan 2023/24 då en högre andel pojkar än flickor nådde behörighet till gymnasiet.

Stora variationer över tid, särskilt på mindre skolor som Fårösundskolan och Solklintskolan, där flickors och pojkars resultat har skilt sig markant mellan åren. Den stora variationen kan förklaras av ett litet elevunderlag som gör att enskilda elevers resultat får större genomslag. Den skola som har minst skillnad mellan kön över tid är Södervärnsskolan, där är skillnaderna mellan flickor och pojkar är små varje år. Skillnader mellan flickor och pojkar kan påverkas av både skolans elevsammansättning och andra faktorer som stödinsatser och undervisningsmiljö.

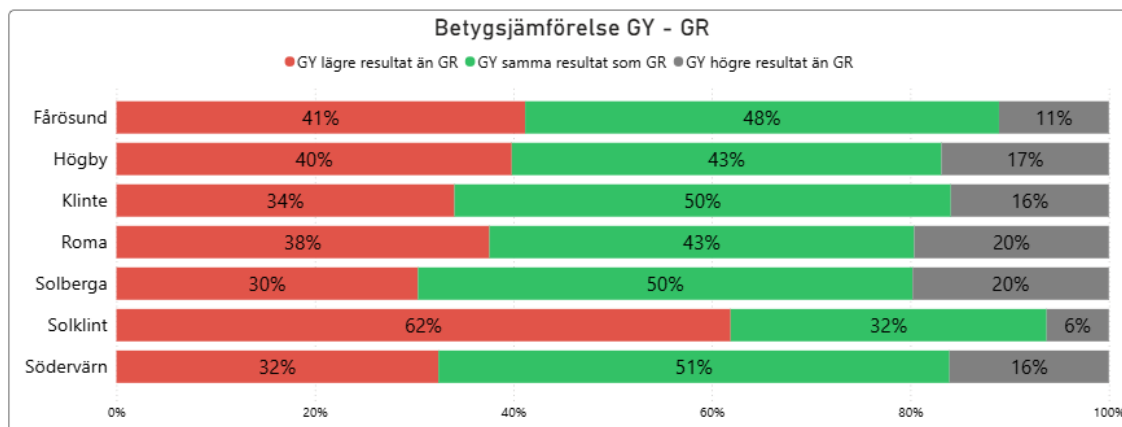
3.1.3 Skillnader mellan enheter

Det finns skillnader mellan skolorna på Gotland, där tre enheter över tid har legat under snittet. Även bland skolor med en högre andel behöriga elever finns det de som uppvisar en nedgång, även om mönstret där är mer varierat. Mindre enheter visar ofta större variationer i resultaten från år till år, delvis eftersom ett litet elevunderlag gör att enskilda elevers resultat får större genomslag.

Noteras bör att särskilda undervisningsgrupper och elever med annat modersmål än svenska kan påverka den övergripande behörighetsgraden då de ofta inkluderar elever med ett mer omfattande behov av stöd eller anpassningar. Dessa elever kan ha svårare att nå de behörighetskrav som finns i skolsystemet idag, vilket kan sänka skolans genomsnittliga resultat. Samtidigt fyller särskilda undervisningsgrupper en viktig funktion genom att anpassa undervisningen utifrån individuella behov, vilket kan bidra till att fler elever får en bättre skolgång.

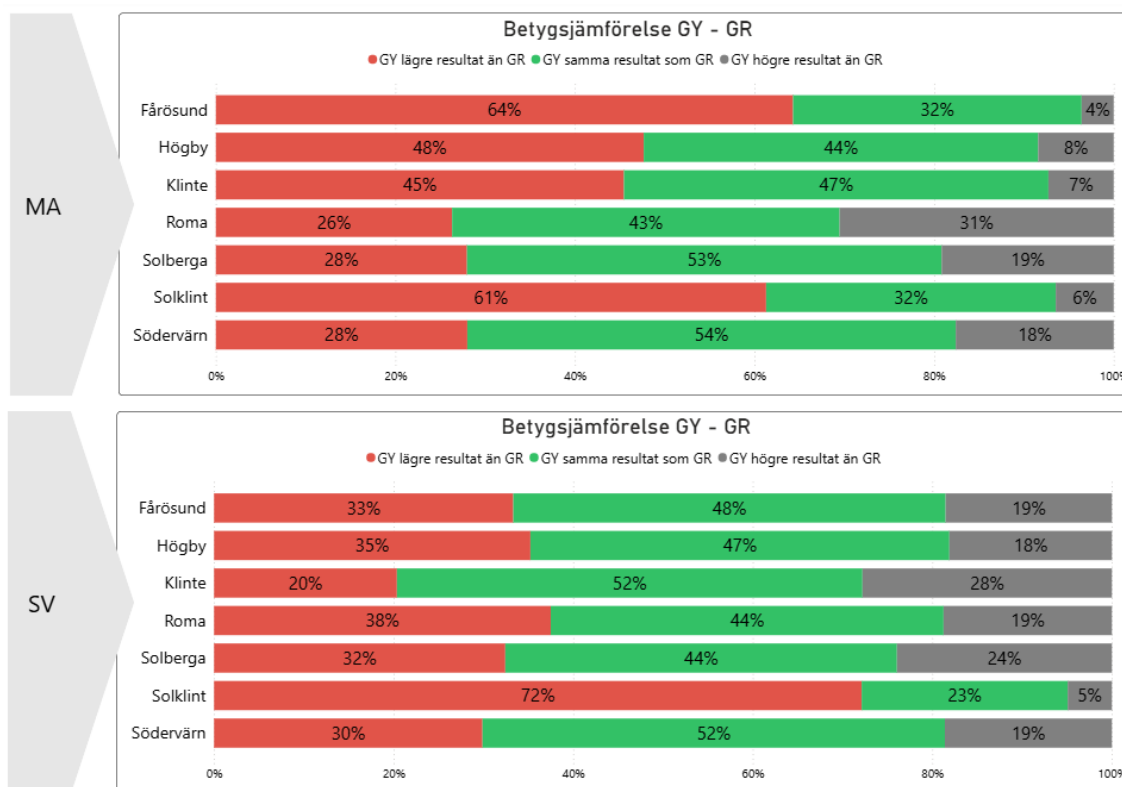
Figuren nedan visar en jämförelse av betyg i årskurs 9 och betyg i gymnasiet för matematik, svenska och engelska. Jämförelsen omfattar perioden från läsår 2020/21 till och med 2023/24 och ger alltså en samlad bild av resultat i dessa kärnämnen för elever som gått mellan skolorna under perioden.

Skillnaderna mellan skolor är tydliga. Solklintskolan uppvisar högst andel försämrade resultat i samtliga tre ämnen, vilket gör att skolan avviker jämfört med övriga.

3.1.4 Avvikelser mellan olika resultat

Figurerna nedan visar en jämförelse av betyg i årskurs 9 och betyg i gymnasiet för matematik och svenska. Jämförelsen omfattar perioden från läsår 2020/21 till och med 2023/24 och ger en bild av resultat i dessa kärnämnen för elever som gått mellan skolorna under perioden.

Figuren ovan visar resultat för elever oberoende av om de nått behörighet till gymnasiet eller inte

I matematik har flera skolor en stor andel elever som presterar sämre i gymnasiet jämfört med årskurs 9. Särskilt tydligt är detta på Fårösundsskolan och Solklintskolan, där över 60 procent av eleverna har lägre resultat i gymnasiet.

För svenska sticker Klinteskolan ut positivt, där en stor majoritet av eleverna uppvisar oförändrade eller förbättrade resultat. Solklintskolan sticker ut med den högsta andelen försämrade resultat i svenska (72 procent).

För att närmare studera avvikelser mellan olika ämnen har en mer detaljerad granskning av resultat utifrån betygskatalogen gjorts. Då det inte inom ramen för denna arbetsprocess är praktiskt möjligt att genomföra en sådan granskning på samtliga skolor, har fokus legat på de tre skolor som ligger under Gotlandssnittet för andel behöriga elever till gymnasiet över tid. Granskningen har gjorts utifrån betygskatalogen i ordinarie klasser och omfattar inte särskilda undervisningsgrupper.

Av de 17 elever som saknar fullständiga betyg i årskurs 7 på Klinteskolan läsåret 2023/24 är det exempelvis totalt 6 elever som också saknar betyg för att uppnå behörighet till gymnasiet. Av dessa 6 elever är det framför allt matematik, svenska och svenska som andraspråk som saknas. Bara en elev saknar ytterligare ämnen.

I årskurs 8 samma läsår och samma skola är det 26 elever som saknar fullständiga betyg och av dem är det 19 elever som också saknar betyg för att uppnå behörighet till gymnasiet, av dessa elever är det flest elever som saknar matematik och engelska.

I årskurs 7 på Solklintskolan föregående läsår var det flest elever som saknade svenska, medan det i årskurs 8 framför allt var matematik och engelska som saknades. Ett fåtal elever saknar även övriga ämnen.

Klinte åk 7 2023/24		
Antal elever	39	
Ej fullständiga betyg (antal/andel)	17	44%
Saknar behörighet (antal/andel)	6	15%
Saknar SV (antal/andel)	4	67%
Saknar SVA (antal/andel)	2	33%
Saknar MA (antal/andel)	4	67%
Saknar ENG (antal/andel)	0	0%
Övriga ämnen (antal/andel)	1	17%

Klinte åk 8 2023/24		
Antal elever	34	
Ej fullständiga betyg (antal/andel)	26	76%
Saknar behörighet (antal/andel)	19	56%
Saknar SV (antal/andel)	8	42%
Saknar SVA (antal/andel)	4	21%
Saknar MA (antal/andel)	13	68%
Saknar ENG (antal/andel)	11	58%
Övriga ämnen (antal/andel)	7	37%

Solklint åk 7 2023/24		
Antal elever	22	
Ej fullständiga betyg (antal/andel)	15	68%
Saknar behörighet (antal/andel)	13	59%
Saknar SV (antal/andel)	10	77%
Saknar SVA (antal/andel)	2	15%
Saknar MA (antal/andel)	5	38%
Saknar ENG (antal/andel)	4	31%
Övriga ämnen (antal/andel)	2	15%

Solklint åk 8 2023/24		
Antal elever	26	
Ej fullständiga betyg (antal/andel)	16	62%
Saknar behörighet (antal/andel)	9	35%
Saknar SV (antal/andel)	2	22%
Saknar SVA (antal/andel)	0	0%
Saknar MA (antal/andel)	7	78%
Saknar ENG (antal/andel)	5	56%
Övriga ämnen (antal/andel)	2	22%

Södervärn åk 7 2023/24		
Antal elever	175	
Ej fullständiga betyg (antal/andel)	52	30%
Saknar behörighet (antal/andel)	23	13%
Saknar SV (antal/andel)	8	35%
Saknar SVA (antal/andel)	5	22%
Saknar MA (antal/andel)	19	83%
Saknar ENG (antal/andel)	9	39%
Övriga ämnen (antal/andel)	7	30%

Södervärn åk 8 2023/24		
Antal elever	148	
Ej fullständiga betyg (antal/andel)	67	45%
Saknar behörighet (antal/andel)	48	32%
Saknar SV (antal/andel)	25	52%
Saknar SVA (antal/andel)	3	6%
Saknar MA (antal/andel)	36	75%
Saknar ENG (antal/andel)	36	75%
Övriga ämnen (antal/andel)	20	42%

Av de 52 elever som saknar fullständiga betyg i årskurs 7 på Södervärnsskolan föregående läsår är det 23 elever (13 procent av totalt antal elever) som också saknar betyg för att uppnå behörighet till gymnasiet, av dessa är det framför allt matematik som saknas. För årskurs 8 samma läsår är det betydligt fler elever som saknar betyg för att uppnå behörighet till gymnasiet – 48 elever eller 32 procent av totalt antal elever. Där är det också ett högre antal elever som saknar betyg i fler ämnen än kärnämnen för att uppnå behörighet till gymnasiet.

Ovanstående pekar på att det främst är kärnämnen som påverkar behörigheten, mer än att eleverna saknar ytterligare ämnen, även om graden av påverkan varierar mellan skolorna.

I screeningrapporten för Region Gotland och i resultat på nationella prov kan årskullarna 2009 (åk 8 2023/24) och 2010 (åk 7 2023/24) till viss del följas bakåt, men det är omöjligt att urskilja samma elever då de kommer till högstadiet från olika skolor. Vilket innebär att vi inte i resultaten kan särskilja just dessa elever från elever som gått till andra skolor. Möjligtvis är Klinteskolan ett undantag då de främst tar emot elever från sitt eget mellanstadium, där finns inga uppenbara avvikelser kopplat till resultaten i nationella prov för årskullen 2010. För årskullen 2009 i Klinteskolan är det dock en avvikande andel elever som inte uppnådde godkänt betyg i matematik vid nationella proven i årskurs 6 (läsåret 2021/22). I svenska och engelska för samma årskull i årskurs 6 var det en avvikande andel som inte genomförde samtliga delprov, vilket skulle kunna förklaras av att det för svenska och engelska är tre delprov men bara ett prov i matematik.

3.2 Vad kan orsakerna vara till att det ser ut som det gör och vilka slutsatser kan vi dra?

Efter att ha beskrivit mönster och avvikelser i föregående avsnitt följer här en analys av möjliga orsaker till dessa skillnader. Syftet är att identifiera faktorer som kan ha påverkat utfallet och att formulera slutsatser som kan ligga till grund för fortsatt utvecklingsarbete. Resonemang kring orsaker förs här utifrån tre övergripande områden; *Omvärld*, *Förvaltning* och *Elever och medarbetare*.

3.2.1 Omvärld

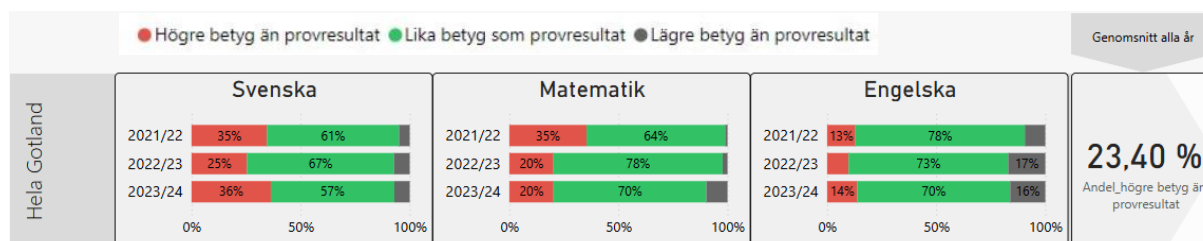
Den sjunkande gymnasiebehörigheten bland elever i årskurs 9 på Gotland behöver till viss del ses i ljuset av olika omvärldsfaktorer som påverkar skolans förutsättningar. Nationella beslut och reformer inom skolpolitiken får också konsekvenser på lokal nivå, och kan påverka hur huvudmannen kan arbeta långsiktigt och strategiskt för att höja resultaten.

Likvärdig betygssättning

Flera studier har visat att det är svårt att upprätthålla en likvärdig betygssättning, både med det tidigare relativa betygssystemet och det målrelaterade system som infördes under 1990-talet. Skolverket har i rapporter från 2006–2011 pekat på betydande brister i hur nationella prov och betyg

överensstämmer mellan lärare och skolor. Betygssättningen påverkas i hög grad av enskilda lärares tolkningar av kriterierna, vilket lett till stora skillnader mellan skolor och till så kallad betygsinflation, där ökade betyg inte nödvändigtvis speglar ökade kunskaper. Detta bekräftas också av internationella kunskapsmätningar som PISA, där svenska elevers resultat försämrats över tid.

Figuren nedan visar relationen mellan elevers betyg och deras resultat på nationella prov i svenska, matematik och engelska i Region Gotland. Rött markerar fall där betyget är högre än provresultatet, grönt där de överensstämmer och grått där betyget är lägre. Att betyg avviker från provresultat är inte nödvändigtvis problematiskt, nationella prov är ett stöd för betygssättning men ska inte ensamt avgöra betyget. Samtidigt kan en större andel avvikelser, särskilt i form av högre betyg än provresultat, vara en signal om att bedömningen i praktiken sker på olika sätt mellan skolor och mellan lärare. Det kan i sin tur påverka likvärdigheten och rättssäkerheten i betygssättningen.

I samband med den nya skollagen 2011 infördes ett nytt mål- och kunskapsrelaterat betygssystem med skalan A–F. Tydligare krav ställdes för gymnasiebehörighet, bland annat godkänt betyg (E eller högre) i svenska, engelska och matematik samt i ytterligare fem respektive åtta ämnen beroende på programtyp. Det nya systemet la större vikt vid prestation i varje ämne, vilket initialt ledde till att färre elever blev behöriga till gymnasiet⁶.

Som en del av reformen infördes också fler nationella prov i grundskolan, i syfte att öka likvärdigheten och tydligheten i bedömningen⁷. Proven fick en mer central roll som stöd för betygssättning, utan att ensamt avgöra betyget, och kan därmed ha stärkt möjligheterna till en mer rättssäker bedömning. Samtidigt kan förekomsten och utformningen av nationella prov tänkas påverka hur undervisning planeras och genomförs. Lärare kan exempelvis uppleva att de behöver balansera mellan att följa kursplanens intentioner och att förbereda eleverna för proven. Detta kan uppfattas både som ett stöd för en likvärdig undervisning och som en begränsning, beroende på hur proven tolkas och används i olika skolkontexter samt hur det pedagogiska ledarskapet utformas.

Skolverket har fortsatt att lyfta fram utmaningar med det nya betygssystemet. De detaljerade kunskapskraven i varje betygssteg har skapat så kallade tröskeeffekter – där en elev som missar ett delmoment i ett ämne kan få ett F, även om kunskaperna i övrigt motsvarar ett godkänt betyg. Detta har särskilt påverkat elever nära gränsen mellan E och F, med stora konsekvenser för deras möjlighet till gymnasiebehörighet.

I Regeringens utredning *Ett likvärdigt betygssystem*⁸ från 2025 konstateras att betyget F fortsatt spelar en avgörande roll för elevers framtid. Detta har skapat incitament att sätta ett godkänt betyg trots bristande kunskaper – så kallade "snäll-E" – vilket ytterligare underminerar betygens

⁶ Utvärdering av den nya betygsskalan samt kunskapskravens utformning - Skolverket

⁷ Regeringens proposition 2008/09:87 - Tydligare mål och kunskapskrav - nya läroplaner för skolan

⁸ Ett likvärdigt betygssystem

likvärdighet. Skolverket har visat att sådana betygssättningar ofta sker efter nationella prov, intensivstöd eller lovskola. Dock har det visat sig att elever som får E genom lovskola har lägre examensfrekvens på gymnasiet jämfört med dem som klarat E inom ordinarie undervisning.

Skolinspektionens enkät till pedagogisk personal synliggör viktiga aspekter av pedagogernas upplevelse av likvärdig bedömning och betygsättning. Notera att resultatet speglar pedagogisk personal i hela grundskolan, inte bara i högstadiet. I tabellen nedan presenteras resultatet från de skolor i Region Gotland som har högstadieelever.

Bedömning och betygsättning – frågeområde till pedagogisk personal 2024⁹

	Fårösund	Högby	Klinte	Roma	Solberga	Solklint	Södervärn	Gotland
I vilken utsträckning bedrivs det ett arbete i skolan för att säkerställa att bedömningar och omdömen/betyg är likvärdiga?	*	5.3	5.8	3.7	7.1	4.4	**	6.1
I vilken utsträckning samverkar du och dina kollegor kring bedömning och betygsättning?	*	6.2	5.3	3.1	7.5	5.1	**	6.3

* Sekretess – för få svarande för resultat på enskilda delfrågor

** För låg svarsfrekvens för att redovisas (15%)

Tabellen ovan visar resultaten i senaste Skolenkäten (2024) inom just frågeområde *Bedömning och betygsättning* enkäten tar i övrigt upp många fler frågeområden.

Maxvärdet för respektive resultat i tabellen ovan är 10. Antal svar från pedagogisk personal på Fårösundskolan är för få för att redovisas och resultatet från Södervärnsskolan kan tyvärr inte användas på grund av för låg svarsfrekvens. I tabellen syns en variation mellan skolorna för i vilken utsträckning pedagogerna upplever att skolan arbetar för likvärdig bedömning och betygsättning, och likaså för i vilken utsträckning pedagogerna samverkar med kollegor.

Sammantaget visar studier och myndighetsrapporter att dagens betygssystem medför betydande utmaningar för både rättssäkerhet och likvärdighet. Betygsättningen påverkas av tolkningar, stödinsatser och yttre krav snarare än enhetliga kunskapsbedömningar, vilket får konsekvenser för elevers framtida utbildningsmöjligheter och skolans kompensatoriska uppdrag.

Extra anpassningar och särskilt stöd

Riksdagen har genom lagstiftning under 2000-talet stärkt kravet på extra anpassningar och särskilt stöd, för att ge fler elever möjlighet att lyckas. Skolinspektionen har granskat svenska skolors arbete med extra anpassningar och särskilt stöd utifrån aktuell lagstiftning¹⁰. Granskningen finner att många skolor brister i arbetet med stöd. Även på Gotland har det framgått brister i arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd utifrån flera av Skolinspektionens planerade och tematiska tillsynstillfällen de senaste åren. Skolinspektionen uttrycker i sin granskning att det är bekymrande att huvudmännen och skolorna inte ger eleverna det stöd de här rätt till och därmed inte likvärdiga chanser att utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.

Ekonomiska förutsättningar

Den övergripande bilden är att skolan har allt större utmaningar att hantera måluppfyllelse och lagkrav inom givna ramar. Demografiska förändringar med minskat elevunderlag påverkar

⁹ Skolinspektionens Skolenkät 2024 – observera att svar omfattar all pedagogisk personal i skolan.

¹⁰ Granskning av skolornas arbete med extra anpassningar och särskilt stöd - Skolinspektionen

nuvarande skolstruktur och resursfördelning. Den senaste elevprognosen för kommande tio år visar att antalet elever kommer att minska med nästan 1300 elever på Gotland¹¹. Gapet mellan förväntningar och förutsättningar har ökat. Skolans kompensatoriska uppdrag och förmåga att organisera stödfunktioner har blivit allt viktigare. Den ekonomiska situationen för grundskolan på Gotland har under flera år varit ansträngd. Barn- och utbildningsnämnden har genom effektiviseringar och besparingar minskat sin budget för förskolans och grundskolans undervisning och läromedel med totalt 35,8 miljoner kronor mellan 2014 och 2024. Budgettillskott från staten har inte fullt ut kunnat kompensera de ekonomiska behoven, vilket lett till en urholkning av nämndens nettobudget med ytterligare 27,1 miljoner kronor.¹²

Skollagstiftningen anpassades 2015 då Sverige tog emot många nyanlända elever¹³. Detta innebar stora utmaningar för både grund- och gymnasieskolor med hög andel nyanlända, särskilt i arbetet med att uppnå behörighetsmålen. På Gotland hade mottagandet initialt en begränsad ekonomisk påverkan, då ökade statsbidrag från Skolverket och ersättningar från Migrationsverket täckte en stor del av kostnaderna. Mellan 2014 och 2017 kunde även besparingar genomföras utan större negativ effekt tack vare dessa bidrag.

Från och med 2018 minskade dock ersättningarna från Migrationsverket, vilket bidrog till negativa årsresultat¹⁴ och en sannolik påverkan på nyanländas lärande till följd av mer begränsade resurser. Under pandemiåren 2020–2022 tillfördes visserligen tillfälliga extra statsbidrag, bland annat kopplade till sjukfrånvaro, vilket stärkte ekonomin temporärt. Men från 2023 har statsbidragen återigen minskat, vilket på nytt har försvårat den ekonomiska situationen.

Vad vi vet

- En förändrad skollag och ett nytt betygssystem från 2011 ledde till en minskad andel behöriga elever under övergångsperioden, samtidigt som olikvärdig betygssättning kvarstår med stora konsekvenser särskilt för elever som ligger på gränsen mellan E och F
- Flera granskningar, inklusive på Gotland, visar på brister i hur skolor arbetar med extra anpassningar och särskilt stöd för elever.
- Elevprognosen visar att antalet elever på Gotland förväntas minska med nästan 1300 de kommande tio åren, vilket påverkar skolans ekonomiska förutsättningar negativt.
- Grundskolans resurser har minskat med totalt 35,8 miljoner kronor mellan 2014 och 2024, vilket har skett genom besparingar inom undervisning och läromedel.
- Därtill har nämndens nettobudget urholkats med ytterligare 27,1 miljoner kronor eftersom statliga tillskott inte har kompenserat för kostnadsökningar.
- Skollagen ställer oförändrade krav, samtidigt som skolans möjligheter att organisera stödinsatser blivit alltmer ansträngda.
- Från 2018 har minskade ersättningar från Migrationsverket bidragit till negativt ekonomiskt resultat för skolan.

¹¹ BUN 2025/551

¹² Mål- och budgetskrivelse 2026-2028 - BUN 2025/6

¹³ Utbildning för nyanlända elever - mottagande och skolgång | Sveriges riksdag

¹⁴ Mål- och budgetskrivelse 2026-2028 - BUN 2025/6

Vad vi tror

- De minskade statsbidragen från 2018 har sannolikt försämrat möjligheterna att erbjuda tillräckligt stöd till nyanlända elever över tid.
- Urholkningen av resurser har troligen lett till ökade svårigheter att möta skolans kompensatoriska uppdrag.
- Den nuvarande skolorganisationen är inte anpassad för den pågående demografiska utvecklingen, vilket sannolikt försvårar en effektiv och likvärdig resursanvändning.
- Gapet mellan förväntningar (lagkrav och måluppfyllelse) och förutsättningar (ekonomi och elevunderlag) kommer sannolikt fortsätta öka utan strukturella förändringar eller justering av resursfördelningen.
- Fler nationella prov kan ha bidragit till mer likvärdiga bedömningsunderlag, men också riskerat att styra undervisningen på ett sätt som påverkar bedömningspraktiken.

3.2.2 Förvaltning

Den sjunkande gymnasiebehörigheten bland elever i årskurs 9 på Gotland skulle kunna kopplas till flera strukturella, organisatoriska och ekonomiska utmaningar inom Region Gotlands grundskolor. Huvudmannen har ansvar för att säkerställa en likvärdig utbildning för eleverna, vilket omfattar tillgång till behöriga lärare, elevhälsa och andra resurser. Dock visar utredningen *Framtidens förskola och skola på Gotland*¹⁵ att förutsättningarna för att nå läroplansmålen varierar, bland annat på grund av många små skolenheter med få elever per årskurs. Detta skapar särskilda utmaningar både ekonomiskt, organisatoriskt och vad gäller kompetensförsörjning.

Ekonomiska förutsättningar

I samband med utredningen om *Framtidens förskola och skola på Gotland* fanns ett förslag om att omstrukturera organisationen för att nå en mer kostnadseffektiv och kompetensförsörd skolverksamhet. Förslaget omfattade bland annat avveckling av två förskolor och åtta grundskolor samt högstadiet i Fårösundsskolan. Genomförandet av förslaget beräknades minska kostnaderna med cirka 15 miljoner kronor per år, medan ett bibehållande av den nuvarande organisationen uppskattades medföra en ökad kostnad på cirka fem miljoner kronor årligen samt investeringsbehov på 75 miljoner kronor. Dåvarande barn- och utbildningsnämnd valde att inte gå vidare med förslaget.

Beslutet att inte genomföra förslaget från utredningen om *Framtidens förskola och skola på Gotland* har sannolikt fått flera konsekvenser, både ekonomiskt och organisatoriskt, som påverkar skolans kvalitet och långsiktiga utveckling. Enligt utredningen skulle den befintliga organisationen innebära en årlig ökad kostnad på cirka fem miljoner kronor, vilket innebär att skolbudgeten fortsatt belastas av en mindre kostnadseffektiv struktur. Små skolenheter är också mer sårbara när det gäller att erbjuda ett brett utbud av undervisningsformer och stödinsatser eller möjlighet till alternativa undervisningsmiljöer som mindre grupper eller studios, vilket kan påverka elevernas möjligheter att nå behörighet till gymnasiet.

Inom grundskolan på Gotland tillämpas Statistiska Centralbyråns (SCB) riksmodeLL för socioekonomisk resursfördelning, där faktorer som kön, vårdnadshavares utbildningsnivå, ekonomiskt bistånd, migrationsbakgrund och huruvida barnet bor med en eller båda vårdnadshavarna vägs in. För varje förskola och skola skattas antal barn och andel elever som inte förväntas nå målen. Utifrån de skattade andelarna beräknas ett index för varje enhet. Indexet kan sedan användas för att få fram hur behovet av stöd varierar mellan kommunens skolor. Beräkningarna 2024 visar att flera högstadieskolor på Gotland har en högre socioekonomisk belastning än genomsnittet, det

¹⁵ BUN 2019/1091

vill säga ett index över 100, vilket ökar sannolikheten att elever inte uppnår behörighet till gymnasiet.

Skola	Fårösund	Högbý	Klín	Roma	Solberga	Solklint	Södervärn
Index	97	114	114	100	97	140	112

Garantin för tidiga stödinsatser

Sedan den 1 juli 2019 gäller bestämmelser i skollagen om garantin för tidiga stödinsatser¹⁶. Den innebär att huvudmän och skolor systematiskt ska följa upp elevers kunskapsutveckling i svenska, svenska som andraspråk och matematik i förskoleklass och lågstadiet. Om det på något sätt framkommer att en elev riskerar att inte uppfylla de lägsta kunskapskraven, ska skolan snabbt ge stöd i form av extra anpassningar inom den ordinarie undervisningen eller särskilt stöd. Målet är att fler elever ska nå en fullständig grundskoleutbildning. Garantin för tidiga stödinsatser i skolan är en viktig del av arbetet för att säkerställa att alla elever får rätt stöd i rätt tid.

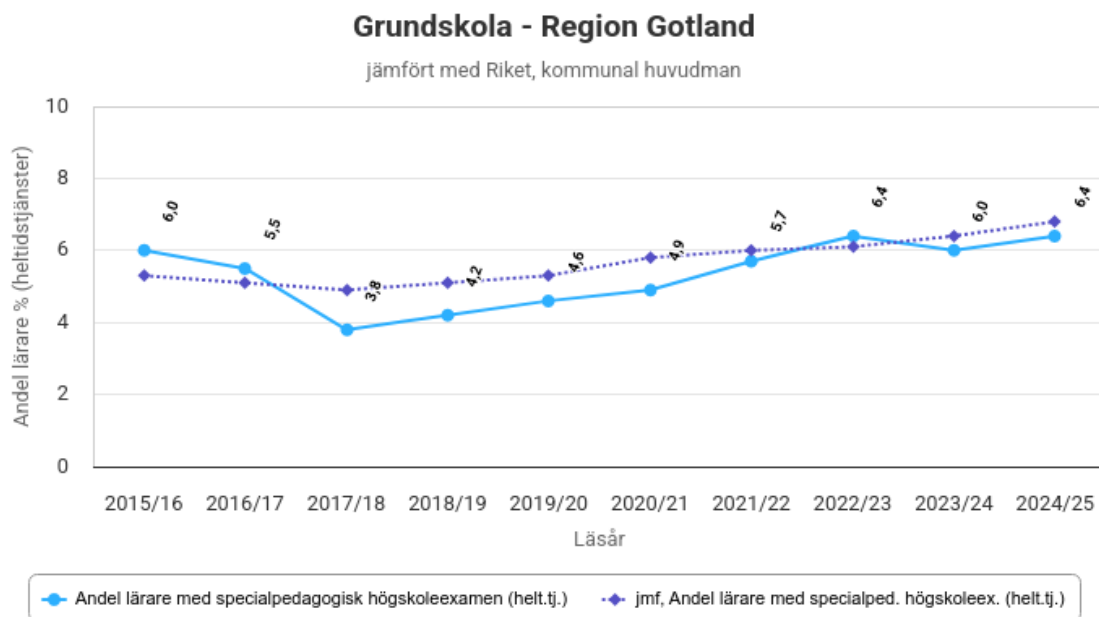
För att uppfylla garantin ska momenten obligatoriska kartlägnings- och bedömningsmaterial, särskild bedömning i samråd, undervisning och stödinsatser samt uppföljning och överlämning i samråd genomföras. Senast i december 2024 har Skolinspektionen förelagt Region Gotland vid vite att vidta åtgärder för brister rörande garantin för tidiga stödinsatser¹⁷. Skolinspektionen bedömer att det finns brister i arbetet med garantin då det inte har gjorts en särskild bedömning av elevers kunskapsutveckling i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens i de fall det funnits en indikation på att elever inte kommer att uppfylla kriterierna för bedömning av kunskaper för årskurs 1 eller 3.

I Region Gotland beskriver handlingsplanen för screening i svenska och matematik hur alla skolor på ett likvärdigt sätt ska stämma av elevernas läs- och skrivförmåga samt deras matematiska förmåga. Utifrån analys av elevernas resultat ska adekvata insatser planeras och genomföras på organisations-, grupp- och individnivå. Planen innebär en gemensam rutin för att uppmärksamma, följa och stödja elevers utveckling i svenska, svenska som andraspråk och matematik på ett systematiskt och likvärdigt sätt. Samtidigt visar både Skolinspektionens granskningar och lokal uppföljning att förutsättningarna för att arbeta enligt handlingsplanen skiljer sig åt mellan skolor. Skillnader i tillgång till kompetens, resurser, samverkansstrukturer och hur väl rutinerna är implementerade i den dagliga verksamheten påverkar möjligheterna att arbeta likvärdigt.

Därtill visar figuren nedan att andelen lärare med specialpedagogisk högskoleexamen i Region Gotlands grundskolor under flera år har legat under snittet för kommunala huvudmän i riket, även om andelen har ökat något de senaste läsåren. Variationen är också stor mellan skolorna på Gotland, där vissa skolor i perioder helt eller delvis saknat tillgång till specialpedagogisk kompetens medan andra har tillgång långt över snitt. Det kan därmed finnas behov av att ytterligare utveckla handlingsplanen för screening i svenska och matematik och framför allt förstärka implementeringsprocessen inom förvaltningen, så att samtliga skolor ges reella förutsättningar att arbeta i enlighet med garantin för tidiga stödinsatser.

¹⁶ Garantin för tidiga stödinsatser – läsa skriva räkna - Skolverket

¹⁷ BUN 2024/1610

I figuren ovan visar ljusblå linje Gotland och mörkblå linje visar Riket

Skolinspektionens enkät till pedagogisk personal synliggör viktiga aspekter av pedagogernas upplevelse av stöd och särskilt stöd. Notera att resultatet speglar pedagogisk personal i hela grundskolan, inte bara i högstadiet. I tabellen nedan presenteras resultatet från de skolor i Region Gotland som har högstadieelever.

Stöd och särskilt stöd
– frågeområde till pedagogisk personal 2024¹⁸

Stöd	Fårösund	Högby	Klinte	Roma	Solberga	Solklint	Södervärn	Gotland
Hur ofta upplever du att alla elever får den hjälp de behöver på dina lektioner?	*	7.0	7.0	5.8	6.7	6.5	**	7.0
Tycker du att alla dina elever får det stöd från skolan som behövs för att klara skolarbetet?	*	5.1	5.6	4.4	6.3	4.1	**	5.9
Särskilt stöd	Fårösund	Högby	Klinte	Roma	Solberga	Solklint	Södervärn	Gotland
Tycker du att extra anpassningar ges skyndsamt till de elever som riskerar att inte nå kunskapskraven?	*	4.5	5.2	4.2	6.5	4.0	**	6.0
Tycker du att skolan utreder behovet av särskilt stöd skyndsamt när extra anpassningar inte är tillräckliga?	*	4.5	4.7	3.9	6.5	3.3	**	5.7

¹⁸ Skolinspektionens Skolenkät till pedagogisk personal i grundskolan 2024

Tycker du att skolan ger stöd i enlighet med de behov som utredningar om särskilt stöd visar?	*	4.2	4.6	3.6	6.2	4.3	**	5.5
---	---	-----	-----	-----	-----	-----	----	-----

* Sekretess – för få svarande för resultat på enskilda delfrågor

** För låg svarsfrekvens för att redovisas (15%)

Tabellen ovan visar resultaten i senaste Skolenkäten (2024) inom just frågeområde *Stöd* och *Särskilt stöd*, enkäten tar i övrigt upp många fler frågeområden.

Maxvärdet för respektive resultat i tabellen ovan är 10. Antal svar från pedagogisk personal på Fårösundskolan är för få för att redovisas och resultatet från Södervärnsskolan kan tyvärr inte användas på grund av för låg svarsfrekvens. Resultaten i tabellen tyder dock på att det finns en upplevd brist i hur snabbt och effektivt stödsatser sätts in. Detta kan innebära att elever som behöver stöd riskerar att inte få det i tid, vilket i sin tur kan påverka deras möjligheter att nå kunskapskraven.

En intressant distinktion är att pedagogerna skattar sin förmåga att ge alla elever den hjälp de behöver på just sina lektioner högre än skolans förmåga att ge eleverna det stöd de behöver. Det kan till viss del bekräftas i elevernas upplevelse¹⁹ där de generellt skattar att de får den hjälp de behöver under lektionerna högre än de skattar skolans förmåga att ge det stöd som behövs för att klara skolarbetet. Denna distinktion skulle kunna signalera att lärare gör ett gott arbete inom ramen för sina lektioner, men att det kan finnas organisatoriska utmaningar när det gäller skolans förmåga att möta elevernas behov på en mer övergripande nivå. Resultat utifrån självskattning är dock inte alltid lätt att tolka och *skolan* som begrepp kan vara svårt att svara på som elev.

Av Skolinspektionens utredning, och efterföljande föreläggande till huvudmannen, vid planerad tillsyn av Klinteskolan i december 2024²⁰ framgår att många elever behöver stöd i form av extra anpassningar men att inte alla elever får detta. Det kan till exempel gälla behov av igångsättning eller muntliga prov. Digitala hjälpmedel används inte heller i den utsträckning eleverna behöver då lärare inte alltid har tillräcklig kunskap om användningen av dessa. Elevhälsans representanter bekräftar att lärare inte hinner ge stöd i form av extra anpassningar till alla elever som behöver det.

Vid flera andra planerade och tematiska tillsynstillfällen i skolor på Gotland de senaste åren har det framgått brister i arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd. Den regelbundna tillsynen i december 2024 gällde särskilt Klinteskolan, men utifrån Skolinspektionens generella granskning av svenska skolors arbete med extra anpassningar och särskilt stöd²¹, personalens uppfattningar, tidigare tillsynser och den fortsatt problematiska resursbristen i grundskolan på Gotland kan det antas att arbetet med extra anpassningar och särskilt stöd är ett fortsatt utvecklingsområde även i de andra skolorna.

Behöriga lärare

Skolverket betonar att behöriga lärare är avgörande för barns och elevers lärande²². Diagrammet visar en tydligt negativ trend för Gotland vad gäller andelen behöriga och legitimerade lärare i grundskolan (åk 1–9). Från att ha legat över eller i nivå med jämförbara kommuner 2015 har Gotland tappat mark och har sedan 2020 legat under både riket och jämförbara kommuner. Det

¹⁹ Resultat i Skolenkäten – elevsvar 2024

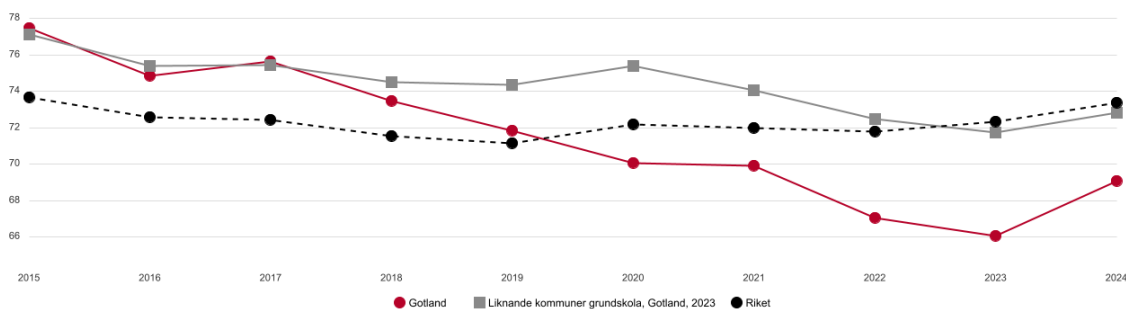
²⁰ BUN 2024/1610

²¹ Granskning av skolornas arbete med extra anpassningar och särskilt stöd - Skolinspektionen

²² Lärarprognos 2024

innebär att elever på Gotland generellt sett haft en lägre andel undervisningstid med legitimerade och behöriga lärare än elever i andra kommuner.

Lärare (heltidstjänster) med lärarlegitimation och behörighet i grundskola åk 1-9, kommunala skolor, andel (%). Källa: Kolada

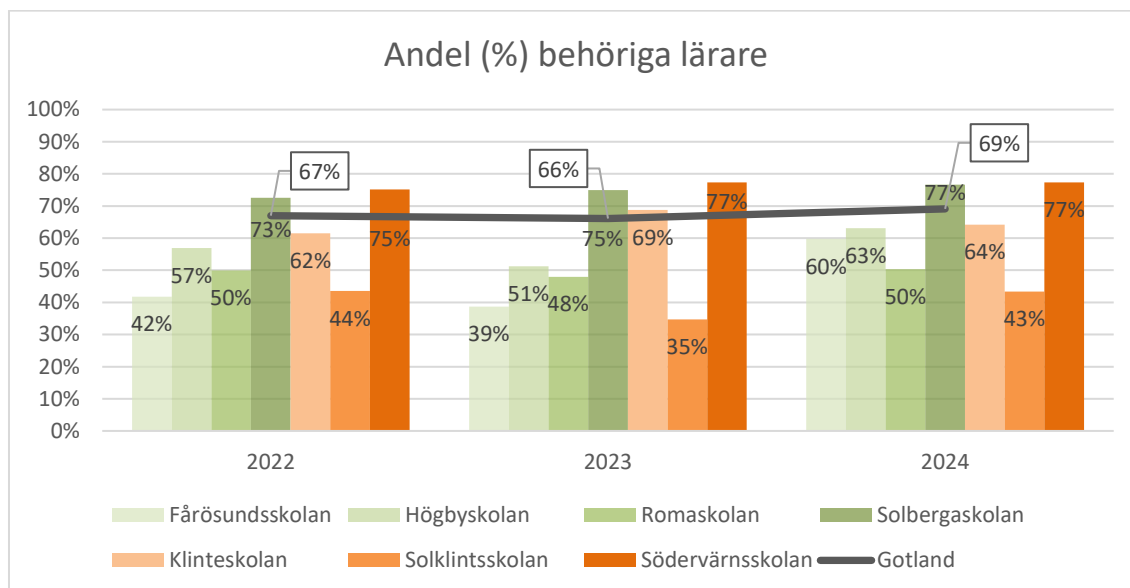

Denna nedgång är en strukturell utmaning. Lärares kompetens påverkar undervisningens kvalitet och elevers resultat. Därför är det viktigt att alla elever får möta behöriga lärare med goda förutsättningar att bedriva undervisning. Prognosen för 2024-2038²³ pekar på en omfattande lärarbrist i hela landet, där Gotland är särskilt utsatt med ett rekryteringsbehov motsvarande 76 procent av lärarkåren fram till 2038. Inom Region Gotland försvåras kompetensförsörjningen av utmaningar såsom konkurrens om lärare, till viss del högre lönenivå på fastlandet, begränsat utbildningsutbud på Campus Gotland och svårigheter att erbjuda bostäder för nyinflyttade.

Forskning visar att elever som undervisas av behöriga lärare i högre grad når kunskapsmålen. Enligt Skolinspektionens rapport *Undervisning på skolor med många obehöriga lärare*²⁴ påverkar låg lärarbehörighet elevernas möjligheter att uppnå godkända betyg, särskilt i kärnämnen där gymnasiebehörighet avgörs. Rapporten betonar att skolor med många obehöriga lärare ofta har brister i undervisningens kvalitet, vilket kan leda till att eleverna inte når de uppsatta målen. Diagrammet ovan visar lärarbehörigheten i åk 1–9 på Gotland och elever som gått hela sin skolgång i den kommunala skolan på Gotland under perioden 2015–2024 kan antas haft en lägre andel behöriga lärare under hela- eller stor del av sin skoltid. Detta kan ha skapat en långsiktig påverkan på elevernas resultat i årskurs 9.

²³ Prognos över behovet av lärare och förskollärare - Skolverket

²⁴ Undervisning på skolor med många obehöriga lärare

Diagrammet ovan visar behörighetsläget för lärare i högstadieskolorna på Gotland, samt för Gotland som helhet för jämförelse. Notera dock att Gotland som helhet avser samtliga skolor på Gotland, inte bara högstadieskolorna.

I tidigare avsnitt om beskrivning av avvikelser mellan resultat har konstaterats att det, i de tre skolor med lägst andel gymnasiebehöriga elever över tid, i första hand är betyg i kärnämnen som saknas. Vid närmare granskning av utvecklingen för årskullen 2010 från årskurs 7 till årskurs 8 i dessa tre skolor noteras att fler elever nu saknar godkänt betyg i ett eller flera kärnämnen. I de fall där försämringen är tydlig sammanfaller det ofta med att undervisningen i årskurs 8 bedrivs av obehöriga lärare, särskilt i engelska och matematik. Eftersom uppgifter om lärarbehörigheten i årskurs 7 inte granskats närmare inom ramen för detta arbete går det dock inte att dra några säkra slutsatser om förändringens samband med behörighetsläget över tid. Det finns dessutom exempel där försämringar skett trots att undervisningen i årskurs 8 ges av behörig personal, vilket antyder att lärarbehörighet inte ensamt kan förklara utvecklingen. Som tidigare nämnts kan också eleverna antas haft en lägre andel behöriga lärare under hela eller stor del av sin skoltid.

Bristande ämneskompetens hos undervisande lärare kan dock innebära minskad möjlighet till anpassning, återkoppling och progression, särskilt i kärnämnen där undervisningens kvalitet har stor betydelse för elevers fortsatta skolframgång.

Att resultaten försämrats mellan årskurs 7 och 8 är dock inte ovanligt och speglas även i nationella tendenser. Nyare forskning visar också att resultaten inte enbart kan förklaras av yttre faktorer som lärarbehörighet eller socioekonomisk bakgrund. I en avhandling från 2023 av Björn Boman, vid Stockholms universitet, betonas att individuella faktorer såsom elevernas kognitiva och icke-kognitiva²⁵ förmågor har stor betydelse för skolprestationerna i årskurs 8 och 9²⁶. Förmågan att tolka, förstå och dra slutsatser samt egenskaper som målmedvetenhet, flit och uthållighet visade sig i vissa fall vara mer avgörande för skolresultaten än till exempel socioekonomisk status eller lärarkompetens²⁷.

²⁵ Med "kognitiva förmågor" avses i avhandlingen sådana förmågor som mäts genom IQ-tester, men också förmågor som att kunna tolka, förstå och dra slutsatser. Med "icke-kognitiva förmågor" avses i avhandlingen exempelvis flit, uthållighet och målmedvetenhet.

²⁶ Skolprestationer - Faktorer som är relaterade till studieresultat i grundskolans senare år - Björn Boman

²⁷ Individuella förmågor kan vara mer avgörande för elevers skolprestationer än socioekonomisk status - Skolverket

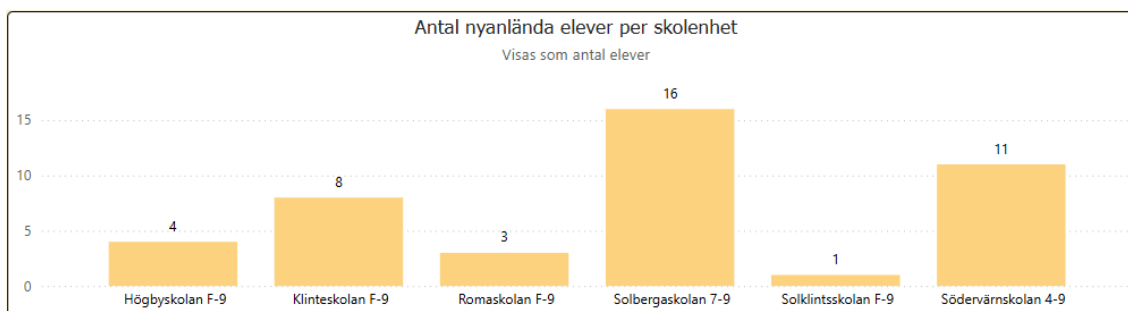
Specialpedagogisk kompetens

Ekonomiska ramar påverkar även skolors möjligheter att anställa speciallärare och specialpedagoger i tillräcklig omfattning. Det innebär ofta att dessa funktioner delas mellan flera skolor, vilket försvårar både kontinuitet och tillgång till stöd. Den spridda skolorganisationen på Gotland förstärker utmaningen ytterligare, eftersom relationer och samverkan med övrig personal försvåras när personal är verksamma på många olika enheter. Detta kan i sin tur leda till att det förebyggande och långsiktiga arbetet med anpassningar och särskilt stöd får stå tillbaka till förmån för mer akuta insatser.

Begränsad tillgång till specialpedagogisk kompetens kan även påverka möjligheterna att uppfylla garantin för tidiga stödinsatser, där rektor har ansvar att säkerställa att elever får stöd utifrån behov, och där den specialpedagogiska kompetensen ofta har en central roll i samråd och analys. Av Skolinspektionens utredning, och efterföljande föreläggande till huvudmannen, vid planerad tillsyn av Klinteskolan i december 2024²⁸ framgår att skolan under läsåret 2023/24 inte har uppfyllt kraven enligt garantin. Trots att lärare följt riktlinjerna och genomfört kartläggningar, bedömningsstöd och nationella prov, har det saknats möjlighet till samråd med specialpedagogisk kompetens i de fall där det funnits indikationer på att elever riskerar att inte nå kunskapskraven. Den särskilda bedömning som ska ligga till grund för tidiga stödinsatser har därmed uteblivit. Likaså har planering, uppföljning och överföring av extra anpassningar i flera fall skett utan det samråd som skollagen kräver, vilket Skolinspektionen bedömer som en brist. Liknande brister har uppmärksamats i andra planerade- och tematiska tillsynsärenden från Skolinspektionen, exempelvis i Lärbro skola, där frånvaro av specialpedagogisk kompetens under stora delar av ett läsår ledde till att särskilda bedömningar inte genomfördes, att insatser planerades utan relevant kompetens, samt att samråd vid uppföljning och överlämning uteblev. Sammantaget riskerar detta att elever i behov av stöd inte identifieras i tid och därmed inte får det stöd de har rätt till. I förlängningen kan det påverka elevers möjlighet att nå målen och förstärka skillnader i skolresultat.

Nyanlända elever

För nyanlända elever försvåras etableringen i skolsystemet av svårigheter att rekrytera kvalificerade lärare i svenska som andraspråk. Med få elever spridda över en stor yta är det även utmanande att skapa stabila stödstrukturer. Från och med höstterminen 2023 direktplaceras nyanlända elever på de olika skolenheterna i Region Gotland. Modersmålsenheten stödjer med grundläggande kartläggningar. Inflödet av elever är lågt men behovet av undervisning i modersmål kvarstår för de drygt 400 elever med annat modersmål än svenska, som finns i grundskolorna på Gotland. Nyanlända elever har även rätt till studiehandledning på modersmålet i tillräcklig omfattning. Modersmålsenheten har svårt att erbjuda detta till alla elever inom den budgetram verksamheten har att förhålla sig till.²⁹

Figuren visar antal nyanlända elever i högstadiet på de olika skolenheterna HT24

²⁸ BUN 2024/1610

²⁹ BUN 2025/6

Av Skolinspektionens utredning, och efterföljande föreläggande, vid planerad tillsyn av Klinte-skolan i december 2024 framgår att ett flertal elever inte får studiehandledning på modersmålet trots att de har bedömts vara i behov av detta. Det framgår att studiehandledning endast beviljas till elever i högstadiet. För den enskilda eleven kan studiehandledning på modersmålet stödja elevens kunskapsutveckling i olika ämnen och hjälpa eleven att utvecklas så långt som möjligt mot utbildningens mål.

Garanterad undervisningstid

En faktor som kan påverka andelen behöriga elever till gymnasiet är i vilken utsträckning de faktiskt får sin garanterade undervisningstid. Om eleverna får den undervisningstid de har rätt till, men behörigheten ändå sjunker, kan det tyda på andra bakomliggande problem, såsom undervisningens kvalitet, elevens förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen eller brister i stödsatser. Om eleverna däremot inte får sin garanterade undervisningstid fullt ut, kan det vara en möjlig orsak till den sjunkande behörigheten.

En ny kartläggning från Skolverket om garanterad undervisningstid³⁰ belyser att en viktig aspekt är att det verkar finnas en otydlighet kring vad som faktiskt räknas som undervisningstid. Kartläggningen visar att få huvudmän och skolor har en levande dialog om vilka aktiviteter som ingår i undervisningstiden och vilka som snarare är en del av utbildningen i stort. För att säkerställa att elever får den undervisningstid de har rätt till krävs ett systematiskt arbete där huvudmän och rektorer har en gemensam förståelse för vad genomförd respektive utebliven undervisningstid innebär i praktiken.

Skolverket betonar att garanterad undervisningstid är en grundläggande förutsättning för att elever ska kunna nå målen för utbildningen. Brister i uppföljningen av undervisningstiden kan påverka utbildningens likvärdighet. Om det visar sig att undervisningstid faller bort eller används på ett sätt som inte gynnar elevernas måluppfyllelse, kan det vara en bidragande orsak till den sjunkande behörigheten till gymnasiet.

I beslut från Skolinspektionens planerade tillsyn i Fårösundskolan hösten 2024³¹ förelägger Skolinspektionen Region Gotland att se till att eleverna på högstadiet ges undervisning i den omfattning som beslutats om i timplanen. Det framkommer av granskningen att det finns brister gällande den garanterade undervisningstiden i flera ämnen och över tid. Bristerna har bland annat kopplats till svårigheter med lärarbehörighet, schemaläggning och busstider.

På huvudmannanivå görs i dagsläget ingen uppföljning av den garanterade undervisningstiden. Bortsett från vad som är känt genom Skolinspektionens planerade tillsyn i Fårösundskolan hösten 2024 är det oklart hur uppföljning görs av garanterad undervisningstid i grundskolan på enhetsnivå.

Rektors förutsättningar

Utbildningsdepartementet lyfter i ett pressmeddelande 2024³² att rektors ledarskap utgör en grundläggande förutsättning för att säkerställa hög kvalitet inom förskola och skola. Dock har inte alla rektorer alltid goda förutsättningar för att genomföra sitt uppdrag. Regeringen har med anledning av detta tillsatt en utredning som bland annat ska innehålla analys av rektors förutsättningar att leda och samordna det pedagogiska arbetet, och utifrån detta ta fram förslag på hur situationen kan förbättras. Vidare pekar den ansträngda arbetsmiljön för rektorer på en risk för

³⁰ Garanterad undervisningstid - En kartläggning i grundskolan - Skolverket

³¹ BUN 2024/1611 – Tillsynen genomfördes under hösten 2024, beslutet kom under våren 2025.

³² Regeringen vill se bättre förutsättningar för rektorer - Regeringen.se

hög rektorsomsättning. Utredaren har därför även i uppdrag att ta fram förslag som kan bidra till att minska rektorsomsättningen samt stimulera skickliga rektorer att söka sig till, och stanna kvar längre på, förskolor och skolor med särskilt stora utmaningar. Uppdraget ska redovisas senast den 12 juni 2025.

Med utgångspunkt i medarbetarundersökningen för skolledare genomfördes under hösten 2022 ett arbete med att kartlägga rektorers vardag vid Region Gotlands grundskolor. Kartläggningen utgick från följande frågeställningar:

Vad ger dig energi i ditt arbete just nu?

Vad stressar dig mest i ditt arbete just nu?

Vad skulle du vilja göra – i ett helikopterperspektiv – som du inte hinner?

Sammanfattningsvis framgår det tydligt att det som ger rektorn mest energi i arbetet är en kombination av meningsfullhet, positiva relationer och konkret återkoppling från verksamheten. Vidare lyfts följande delar som centrala stressfaktorer i arbetet: pressad arbetssituation präglad av ständig tidsbrist, hög arbetsbelastning och känslan av otillräcklighet. Hantering av komplexa elev- och personalärenden, administrativt överflöd och brist på resurser såsom personal, lokaler och stödfunktioner. Därtill bidrar praktiska problem i verksamheten samt bristande samverkan med externa aktörer till en ökad belastning. Många rektorer arbetar ofta ensamma och efterfrågar stöd, förståelse och förbättrade förutsättningar för att kunna fullgöra sitt uppdrag på ett hållbart sätt. Även medarbetarundersökningen från 2024 för skolledare vittnar om att stresskänslan fortsatt är påtaglig. Avslutningsvis framgår det att rektorerna i större uträkning skulle vilja ägna sig mer åt det pedagogiska ledarskapet samt mer fokus på bland annat skolutveckling, reflektion och strategisk planering.

Mot bakgrund av detta behöver rektorers organisatoriska förutsättningar förstås i relation till uppdragets faktiska omfattning, särskilt vad gäller antalet underställda medarbetare. Inom Region Gotlands grundskolor har många rektorer ansvar för mellan 25 och upp till över 30 medarbetare, vilket överstiger vad forskning pekar ut som rimligt i komplexa, personalintensiva verksamheter som skolan. Forskningen kring kontrollspann, alltså antalet medarbetare per chef, visar att det inte finns ett universellt optimalt antal, men att spannet bör anpassas efter verksamhetens art och chefens övriga uppgifter³³.

I en kunskapssammanställning på området dras slutsatsen att välfärdsverksamheter ofta är felorganiserade i detta avseende. Verksamheter som skola och omsorg kännetecknas av hög komplexitet, geografisk spridning, ständiga förändringar och ett stort antal intressenter, vilket sammantaget talar för att kontrollspannet bör vara smalare och ofta betydligt mindre än 15. Sammanställningen lyfter att chefer i kvinnodominerade sektorer, såsom utbildning, dessutom ofta har sämre stödresurser och fler arbetsuppgifter vid sidan av sitt personalansvar, vilket ytterligare förstärker behovet av mindre medarbetargrupper³⁴.

Utöver ett högt antal medarbetare har flera rektorer i Region Gotland ansvar för verksamhet och personal på mer än en skola. Enligt forskningen är geografisk spridning en faktor som ökar behovet av nära ledarskap och därmed också talar för minskade kontrollspann. När medarbetarna är utspridda över flera enheter minskar chefens möjlighet till daglig närvaro, återkoppling, relationsbyggande och uppföljning. I förlängningen innebär detta att rektorer tenderar att hamna i ett

³³ Betydelsen av antal medarbetare per chef Kunskapssammanställning DEL I och II 220516.pdf

³⁴ Chefer i välfärdens tjänst - Klara Regnö 2016

reaktivt, administrativt arbete snarare än att ges faktiska förutsättningar att leda det pedagogiska utvecklingsarbetet, vilket är kärnan i deras uppdrag.

Sammantaget visar både forskningen och erfarenheterna från verksamheten att ett långsiktigt hållbart ledarskap inte bara kräver tydligt mandat, utan också ett rimligt ansvarsspann, stödresurser och en organisatorisk struktur som möjliggör det pedagogiska ledarskap som lagstiftningen och skolans styrdokument kräver.

Vad vi vet

- Grundskolan på Gotland har haft svåra ekonomiska förutsättningar med långvariga nedskärningar på över 35 miljoner kronor mellan 2014 och 2024.
- Många små skolenheter och en spridd skolorganisation på Gotland gör det svårare att erbjuda en likvärdig skola och ett brett stödutbud till eleverna.
- Arbetet med garantin för tidiga stödinsatser har varit otillräckligt, vilket lett till att alla elever som behöver stöd inte fått det – särskilt inte i tid – något som Skolinspektionen noterat både i nationell granskning och i flera föreläggande till Region Gotland.
- Jämförelse med riksgenomsnittet och lokala data visar att flera skolor under perioder helt- eller delvis saknat tillgång till specialpedagogisk kompetens.
- Gotlands skolor har tappat i tillgång till behöriga lärare, och från att ha legat över eller i nivå med riksgenomsnittet 2015, har regionen sedan 2020 legat under både riket och jämförbara kommuner.
- Flera högstadieskolor på Gotland har en hög socioekonomisk belastning, vilket speglas i att de har ett socioekonomiskt index över 100.
- Medarbetarundersökningen från 2024 visar att stressnivån är fortsatt hög bland skollära. Kartläggningen från 2022 lyfter fler faktorer som skulle kunna vara möjliga orsaker till upplevd stress.
- Regeringen har tillsatt en utredning för att analysera rektors förutsättningar och ta fram förslag för att stärka dem.

Vad vi tror

- Det finns flera troliga orsaker till att elever inte når målen. Att förslaget om en förändrad skolorganisation inte genomfördes har sannolikt lett till kvarstående utmaningar och en sämre beredskap inför dagens demografiska utmaningar.
- Skillnaden mellan lärarnas och elevernas skattningar gällande stöd, tyder på att lärarna gör mycket inom ramen för sina lektioner, men att det saknas struktur och förutsättningar för ett mer omfattande stöd.

3.2.3 Elever och medarbetare

Närvaro i skolan

Skolans organisation och elevhälsa har en central roll i att främja närvaro, förebygga frånvaro och stötta elever i att nå sina mål. En frånvaro på mellan 15 och 29 procent under en termin motsvarar 2,5 till 5 veckor. Elever med hög frånvaro missar viktiga undervisningsmoment och stödinsatser, vilket påverkar deras möjligheter att nå kunskapskraven och få godkända betyg. Skolinspektionen betonar vikten av tidiga insatser och uppföljning för att minska frånvaron och stödja elevernas lärande.³⁵

Utbildnings- och arbetslivsförvaltningens *Handlingsplan för ökad närvaro i skolan*³⁶ ska tydliggöra hur skolorna ska arbeta främjande, förebyggande och åtgärdande för att nå en hög skolnärvaro. När en elev har upprepade eller längre frånvaro ska rektorn, oavsett om det är fråga om giltig eller

³⁵ Skolinspektionens årsrapport 2023

³⁶ Handlingsplan för ökad närvaro i skolan

ogiltig frånvaro, se till att frånvaron skyndsamt utreds om det inte är obehövligt (7 kap. 19a § skollagen).

Det finns ingen exakt definition i lagtexten av vad upprepade eller längre frånvaro innebär utan det är omständigheterna i det enskilda fallet som avgör om frånvaron behöver utredas eller inte. I figuren nedan har vi valt att studera frånvaron utifrån två av de riktmärken som används som vägledning vid beslut om att inleda en frånvaroutredning. Dessa är:

- >15% total frånvaro under två månader eller innevarande termin/läsår
- >5% ogiltig frånvaro under innevarande termin

För årskullen 2010 (årskurs 7 2023/24 tillika årskurs 8 2024/25) syns en negativ utveckling från årskurs 7 till årskurs 8, det vill säga fler elever saknar betyg i kärnämnen i årskurs 8 än i årskurs 7. Med undantag för enskilda klasser gäller utvecklingen alla de tre skolor med lägst resultat över tid. I arbetet med att undersöka orsakerna till den sjunkande behörigheten har därför frånvarostatistik från höstterminen 2024 analyserats. Frånvaron har studerats baserat på uppgifter om vilka elever i årskurs 8 som vid höstterminens slut 2024 inte uppnår godkänt betyg i kärnämnen. Syftet med underlaget är att undersöka om det finns något samband mellan frånvaro och ej godkänt betyg.

Elever i årskurs 8 läsåret 24/25 som ej är behöriga och deras frånvaro i kärnämnen

	Totalt antal obehöriga	Frånvaro SV		Frånvaro SVA		Frånvaro MA		Frånvaro ENG	
		> 15% total frånvaro	> 5 % ogiltig frånvaro	> 15% total frånvaro	> 5 % ogiltig frånvaro	> 15% total frånvaro	> 5 % ogiltig frånvaro	>15% total frånvaro	> 5 % ogiltig frånvaro
Klinteskolan	7	3 (2)	1 (1)	2 (2)		4 (2)	4 (2)	3 (2)	2
Solklinteskolan	15	9 (9)	7 (7)		1	8 (7)	6 (6)	7 (5)	7 (5)
Södervärnskolan	36	19 (9)	8 (7)	4 (3)	4 (3)	18 (12)	12 (8)	18 (14)	14 (13)
Totalt per ämne		31 (20)	16 (15)	6 (5)	5 (3)	30 (21)	22 (16)	28 (21)	21 (18)

Figuren visar antal elever som inte uppnår minst betyget E i ett eller fler kärnämnen, fördelat på två kategorier: elever med över 15 % total frånvaro och elever med över 5 % ogiltig frånvaro. Uppgift om antal obehöriga baseras på betyg från höstterminen 2024. Uppgift om frånvaro avser också höstterminen. Siffran som presenteras inom parentes () är antal elever som inte uppnår godkänt i ämnet och som också ryms inom presenterad frånvarokategori.

I den undersökta gruppen av elever som riskerar att inte bli gymnasiebehöriga, är det en majoritet som uppvisar frånvaro enligt riktmärkena och samtidigt är obehöriga i respektive ämne. Detta tyder på att det sannolikt finns ett samband mellan frånvaro och icke godkänt betyg. Även om det finns enstaka elever som uppnår godkända betyg trots omfattande frånvaro, utgör de undantag snarare än regel. En närmare analys av ogiltig frånvaro över fem procent, fördelat per ämne, visar att sambandet är särskilt framträdande i matematik och engelska, där en betydande andel av eleverna med hög frånvaro också saknar godkända betyg.

Studiero och ledarskap i klassrummet

I en forskningssammanställning från Skolforskningsportalen³⁷ om främjande av studiero i klassrummet framgår att arbetet med att främja studiero i klassrummet är en komplex uppgift som kräver ett aktivt ledarskap av läraren. Sammanställningen betonar att lärares ledarskap är centralt

³⁷ Främja studiero i klassrummet – lärares ledarskap | Skolforskningsportalen

för att främja studiero. Behöriga lärare har ofta bättre förutsättningar att utöva ett effektivt ledarskap i klassrummet, vilket inkluderar att etablera tydliga regler och rutiner, bygga positiva relationer med eleverna och använda engagerande undervisningsmetoder.

Studiero har en stark koppling till kvaliteten på undervisningen. Studiero förutsätter att en mängd faktorer finns på plats, däribland elevinflytande, stöd, goda relationer, undervisningsmaterial, tillgängliga lärare med mera³⁸.

I Region Gotlands elevenkät 2025 ställs frågor till eleverna bland annat om deras upplevelse av studiero, inflytande och stöd från skolan för att klara studierna. I tabellen nedan redovisas delar av resultaten. Resultatet för Gotland är ett sammanvägt värde baserat på enkätsvar från årskurs 7 och 8 vid samtliga skolor på Gotland.

Studiero, inflytande och stöd 2025 – frågeområde till elever³⁹

Studiero		Fårösund	Högby	Klinte	Roma	Solberga	Solklint	Södervärn	Gotland
Hur ofta är det arbetsro på lektionerna?	Åk 7	7.5	6.2	6.6	7.2	6.3	4.3	5.5	6.1
	Åk 8	7.5	6.0	5.8	6.0	6.6	3.8	6.3	6.3
Inflytande		Fårösund	Högby	Klinte	Roma	Solberga	Solklint	Södervärn	Gotland
Hur mycket tycker du att ni elever får vara med och påverka hur ni ska arbeta på lektionerna?	Åk 7	6.7	4.1	5.4	5.2	4.0	5.4	5.1	4.7
	Åk 8	4.1	3.8	4.0	3.9	4.0	4.5	3.5	3.8
Stöd		Fårösund	Högby	Klinte	Roma	Solberga	Solklint	Södervärn	Gotland
Hur ofta får du den hjälp du behöver under lektionerna?	Åk 7	7.5	6.8	7.8	7.4	6.7	7.2	7.0	6.9
	Åk 8	7.1	5.7	6.9	6.1	6.6	6.8	6.8	6.5
Tycker du att du får den hjälp du behöver från skolan för att klara skolarbetet?	Åk 7	7.3	6.1	6.2	7.3	6.2	5.4	6.9	6.5
	Åk 8	6.9	5.5	6.4	5.4	6.3	5.7	6.5	6.1

Studiero är en avgörande faktor för elevers lärande men förutsätter att flera andra aspekter i skolmiljön fungerar väl. Tabellen ovan visar variationer mellan skolor och årskurser, där exempelvis elever på Solklintskolan i årskurs 8 upplever låg grad av arbetsro (3.8) jämfört med exempelvis Fårösundskolan (7,5) och Gotlandsnittet (6.3). Samtidigt är elevinflytandet generellt lågt, särskilt i årskurs 8, vilket skulle kunna påverka motivation och ansvarstagande i lärandet.

För att skapa god studiero behöver elever känna sig delaktiga i undervisningen och ha möjlighet att påverka arbetsformer, vilket siffrorna antyder är en utmaning. Dessutom spelar stödet från både lärare och skolan en viktig roll. Klinteskolan ligger högre än Södervärnsskolan vad gäller upplevelsen av att få hjälp under lektionerna, men lägre vad gäller upplevelsen av stöd från skolan.

Lärares förutsättningar

För att stärka måluppfyllelsen är det viktigt att även undersöka lärares förutsättningar, eftersom deras arbetsvillkor direkt påverkar undervisningens kvalitet. Tillgång till tydligt pedagogiskt

³⁸ Attityder till skolan 2024 – delrapport 2 - Skolverket

³⁹ Region Gotlands elevenkät 2025

ledarskap, strukturerad samverkan och en välfungerande uppföljning av resultat skapar en stabil grund för lärande. När lärare ges tid, stöd och resurser att utveckla sin undervisning och arbeta systematiskt med elevers kunskapsutveckling ökar möjligheterna för alla elever att nå utbildningens mål.

Skolinspektionens enkät till pedagogisk personal synliggör viktiga aspekter av pedagogernas upplevelse av pedagogiskt ledarskap, samverkan av undervisning och arbetet med uppföljning. Notera att resultatet speglar pedagogisk personal i hela grundskolan, inte bara i högstadiet. I tabellen nedan presenteras resultatet från de skolor i Region Gotland som har högstadieelever.

Pedagogiskt ledarskap, samverkan och uppföljning – frågeområde till pedagogisk personal 2024⁴⁰

Pedagogiskt ledarskap

	Fårösund	Högby	Klinte	Roma	Solberga	Solklint	Södervärn	Gotland
I vilken utsträckning tycker du att skolledningen har tillräcklig kännedom om skolans verksamhet för att leda och samordna den?	*	7.2	7.9	4.4	7.9	6.7	**	7.5
I vilken utsträckning är ni lärare delaktiga i skolans uppföljningsarbete (som är en del i det systematiska kvalitetsarbetet)?	*	6.7	8.0	6.1	7.1	5.9	**	7.3
I vilken utsträckning genomförs utvecklingsinsatser och förbättringsarbeten som du tycker behövs i skolan?	*	5.8	5.7	3.9	5.8	3.8	**	6.1

Samverkan av undervisning

	Fårösund	Högby	Klinte	Roma	Solberga	Solklint	Södervärn	Gotland
I vilken utsträckning samverkar du med kollegor när du planerar undervisningen?	*	5.6	5.5	3.6	7.4	4.3	**	5.8
I vilken utsträckning delar du och dina kollegor med er av kunskap och lär av varandra? (Kollegialt lärande)	*	6.7	6.7	4.7	7.9	5.7	**	7.2
I vilken utsträckning finns organisatoriska förutsättningar i skolan som främjar samverkan mellan lärarna?	*	6.0	5.6	4.2	7.2	5.8	**	6.7

Uppföljning

	Fårösund	Högby	Klinte	Roma	Solberga	Solklint	Södervärn	Gotland
I vilken utsträckning följs skolans kunskapsresultat upp?	*	6.9	8.2	4.4	7.1	6.1	**	7.2
I vilken utsträckning följs elevernas upplevelse av trygghet upp?	*	6.9	8.4	5.7	7.6	6.2	**	7.9
I vilken utsträckning följs elevernas upplevelse av studiero upp?	*	5.4	8.1	5.7	6.7	5.3	**	7.1

⁴⁰ Skolinspektionens Skolenkät 2024 – observera att svar omfattar all pedagogisk personal i skolan, inte bara kopplat till årskurserna 5 och 8

* Sekretess – för få svarande för resultat på enskilda delfrågor

** För låg svarsfrekvens för att redovisas (15%)

Tabellen ovan visar resultaten i senaste Skolenkäten (2024) inom just frågeområde *Pedagogiskt ledarskap, Samverkan av undervisning och Uppföljning* enkäten tar i övrigt upp många fler frågeområden.

Maxvärdet för respektive resultat i tabellen ovan är 10. Antal svar från pedagogisk personal på Fårösundskolan är för få för att redovisas och resultatet från Södervärnskolan kan tyvärr inte användas på grund av för låg svarsfrekvens. Resultaten visar skillnader mellan skolor utifrån pedagogernas upplevelse av det pedagogiska ledarskapet, samverkan kring undervisning samt i vilken uträkning kunskapsresultat, trygghet och studiero följs upp. Särskilt framträder variationer i hur lärare samverkar kring undervisning. Vilket skulle kunna handla om otillräckliga strukturer, begränsad tid och bristande organisatoriskt stöd.

Den fråga som sammantaget fick det högsta genomsnittliga värdet bland högstadieskolorna rör uppföljningen av elevernas upplevelse av trygghet, medan lägst värde noterades för i vilken utsträckning utvecklingsinsatser som lärarna anser behövs faktiskt genomförs. Även det samlade resultatet för hela Gotland visar att trygghet följs upp i relativt hög utsträckning, medan samverkan i undervisningsplanering upplevs som mer begränsad.

Frågeområdet som uppvisar det högsta genomsnittliga värdet rör uppföljning av kunskapsresultat, trygghet och studiero, och även här noteras skillnader mellan skolor. Bristande systematik i uppföljningen av elevers skolmiljö kan leda till negativa konsekvenser för såväl undervisningskvalitet som lärarnas arbetsmiljö. Förutsättningarna för uppföljning av elevernas upplevelse har dock till viss del förbättrats sedan dessa resultat publicerades då en ny elevenkät genomförs varje år i årskurserna 4-9 med start 2025.

Förutsättningar för lärare skulle kunna påverkas också av skolans storlek, då både små och stora skolor kan främja eller begränsa kollegialt lärande och samverkan beroende på hur skolledningen organiserar arbetet. På mindre skolor kan närheten mellan lärare underlätta samarbetet, men bristen på ämneskollegor kan vara en utmaning. På större skolor finns fler möjligheter till ämnesför djupning, men det krävs mer struktur för att samverkan inte ska bli fragmenterad. Oavsett skolans storlek är skolledningens roll avgörande i att skapa förutsättningar för ett fungerande kollegialt lärande.

Vad vi vet

- Frånvaro, gör att elever missar undervisning och stöd, vilket i flera fall hänger ihop med lägre betyg. Mycket talar därför för att frånvaro är en förklaringsfaktor till låg måluppfyllelse i skolan.
- Brist på arbetsro tenderar att försämma undervisningens kvalitet. De presenterade resultaten i rapporten tyder på att studiemiljön kan vara en bidragande orsak till låga studieresultat.
- Lärares ledarskap spelar en central roll för att skapa struktur och trygghet i klassrummet, och arbetsvillkoren – tillgång till stöd och möjligheter till samverkan skiljer sig mellan skolor, vilket påverkar undervisningens kvalitet.
- Den fråga som får lägst genomsnittligt värde i Skolenkäten till pedagogisk personal vid Gotlands högstadieskolor handlar om i vilken utsträckning de utvecklingsinsatser som lärarna anser nödvändiga faktiskt genomförs.

Vad vi tror

- Det finns flera troliga orsaker till att elever inte når målen. Lågt elevinflytande, särskilt i årskurs 8, kan kopplas till minskad motivation och ansvarstagande, vilket i sin tur påverkar både närvaro och resultat.
- Otydligt ledarskap verkar också ha en indirekt effekt – skolor där ledningen upplevs som mindre tydlig visar sämre resultat.
- Slutligen finns indikationer på att skolans struktur och storlek kan påverka lärarnas möjligheter till samverkan och ämnesfördjupning. På mindre skolor har inte alla ämneskollegor, medan större skolor kräver tydliga strukturer för att undvika splittrad samverkan. Dessa organisatoriska utmaningar kan påverka både undervisningens innehåll och skolans förmåga att möta elevers behov på ett systematiskt sätt.

3.3 Åtgärdsförslag

Utifrån identifierade utmaningar lyfter rapporten både redan pågående åtgärder och presenterar förslag på kortsiktiga och långsiktiga åtgärder, med syfte att stärka skolans möjligheter att bedriva en likvärdig och kvalitetssäkrad verksamhet och därmed även öka andelen elever i årskurs 9 som blir behöriga till gymnasiet. Förslagen rör olika delar av skolans uppdrag, från ekonomiska ramar och resursfördelning till undervisningens innehåll, tillgång till stöd och personalens förutsättningar.

En del åtgärder skulle kunna genomföras inom ramen för ordinarie verksamhet, medan andra kanske kräver vidare utredning, särskilda beslut eller ett tydligare politiskt uppdrag. Huruvida åtgärdsförslagen ska genomföras alls, genomföras inom ramen för ordinarie verksamhet eller kräver ett tydligt uppdrag från nämnden beslutas av förvaltningsledningen.

För varje åtgärdsförslag föreslås även ansvar, tidplan och former för uppföljning, för att bidra till att arbetet får genomslag och leder till varaktig förbättring. Förslagen bör ses som en del av ett systematiskt förbättringsarbete, där varje steg bidrar till att öka måluppfyllelsen, stärka likvärdigheten och utveckla kvaliteten i skolans verksamhet över tid.

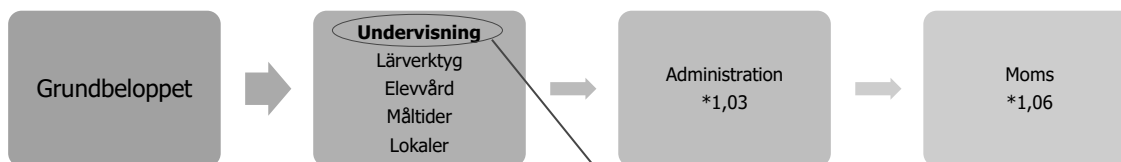
3.3.1 Åtgärdsförslag på lång sikt

Ekonomi

Den senaste elevprognosen för kommande tio år visar att antalet elever kommer att minska med nästan 1300 elever. Det skolutpagningsområde som totalt minskar mest i barn- och elevvolym är Klinteskolan, som förväntas minska med 30 procent⁴¹. Med sjunkande elevantal minskar också grundskolans totala budget. Redan innan elevminskningen blir ett faktum har grundskolan svårt att få ihop budgeten för sin lagstadgade verksamhet. Om förslaget om en ny skolfördelning hade genomförts, hade Gotland idag haft en bättre beredskap för den demografiska utveckling som nu pågår. Minskningen av resurser till rektorer, undervisning och lärverktyg med totalt 17 miljoner kronor per skolform sedan 2014 har haft en påtaglig effekt på skolverksamheterna och dess ekonomiska förutsättningar.

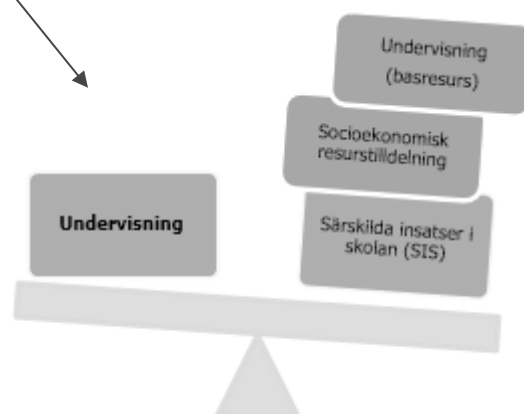
⁴¹ BUN 2025/551

Med befintlig skolorganisation och minskade intäkter behöver grundbeloppet i grunden höjas för att grundskolan ska kunna bedriva den utbildning den är ålagd att göra enligt skollagen.

Undervisningsresursen består i sin tur av tre delar;

1. Undervisning (basresurs) avser den pedagogiska grundbemanningen som exempelvis lärare, speciallärare och specialpedagoger.
2. Socioekonomisk resurstilldelning, där utbildnings- och arbetslivsförvaltningen i Region Gotland sedan 2018 tillämpar SCB:s riksmodell för socioekonomisk resursfördelning, där faktorer såsom vårdnadshavares utbildningsnivå, inkomst och migrationsbakgrund vägs in.
3. Med begreppet särskilda insatser i skolan (SIS) menas här skollagens definition av extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram. Utgångspunkten är att insatser ska sättas in om det befaras att en elev inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås. Första insatsen är extra anpassningar, om än mer insatser krävs för eleven upprättas ett åtgärdsprogram för särskilt stöd. Det föreligger idag inga viktade värden för tilldelningen av statsbidraget för SIS per elev utan den slutliga fördelningen till skolenheten är per individ och utan viktning.

I dag baseras en del av undervisningsresursen på socioekonomiska faktorer, där exempelvis vårdnadshavares utbildningsnivå, familjers ekonomiska situation, migrationsbakgrund och boendesegregation vägs in. Detta kompensatoriska synsätt är väl förankrat i svensk skollagstiftning och bygger på principen att resurser ska tilldelas efter behov, inte efter samma för alla. Ingen uppföljning har dock gjorts av hur den socioekonomiska tilldelningen påverkat resultaten på Gotland.

Åtgärdsförslag

Utvärdering av nuvarande socioekonomiska resursfördelning

Det saknas uppföljning av hur den socioekonomiska tilldelningen påverkat skolresultaten på Gotland, vilket gör det svårt att bedöma effekterna av nuvarande modell och även motivera förändring av fördelning av andra tillgängliga medel.

Ansvar: Ekonomichef

Tidplan: Påbörjas höstterminen 2025

Uppföljning: Uppföljning i samband med ordinarie rapportering som en egen aktivitet i aktivitetsplanen

En möjlig väg att utreda vidare är hur statsbidraget för SIS skulle kunna omfördelas mellan skolor inom kommunen, i syfte att ytterligare stärka arbetet för ökad likvärdighet och

kunskapsutveckling. Samtidigt skulle det vara möjligt att utreda fler perspektiv när resurser som SIS ska fördelas. Ett sådant komplement är en så kallad value-added-modell, där skolans förädlingsvärde – alltså dess bidrag till elevernas kunskapsutveckling – vägs in. Det innebär att man inte enbart ser till resultaten i sig, utan också tar hänsyn till elevernas ingångsvärden. En skola som lyckas förbättra resultaten trots svåra förutsättningar kan därmed synliggöras och ges incitament att fortsätta sitt utvecklingsarbete.

En möjlig modell skulle kunna vara att kombinera de två synsätten: att en del av SIS-resursen fördelas utifrån socioekonomiska faktorer och en del kopplas till skolans progression, förbättringstakt eller avvikelse från förväntade resultat. En sådan modell skulle kunna bidra till både långsiktig kompensation och kortsiktigt förändringsdriv, och samtidigt ge erkännande till skolor som utvecklar god undervisning med hänsyn till sina elevers olika behov.

Det är dock viktigt att påpeka att förädlingsvärde är ett känsligt och statistiskt komplext mått, som kräver transparens, rättvisande beräkningar och god förankring bland skolledare och lärare. Det bör därför inte införas slentrianmässigt, utan föregås av en noggrann utredning och dialog.

Att pröva en ny resursfördelningsprincip för SIS-medlen – som tar hänsyn både till elevernas förutsättningar och skolornas faktiska bidrag – kan vara ett steg mot en mer dynamisk, rättvis och utvecklingsinriktad styrning av skolans resurser.

Åtgärdsförslag

Utredning om möjlig ny resursfördelningsprincip för SIS-medlen

En modell som kombinerar socioekonomiska faktorer med skolors förädlingsvärde kan bidra till ökad likvärdighet och erkänna skolor som gör särskilt goda resultat utifrån sina förutsättningar.

Ansvar: Ekonomichef

Tidplan: Påbörjas parallellt med- eller i anslutning till utvärdering av nuvarande socioekonomiska resursfördelning

Uppföljning: Uppföljning i samband med ordinarie rapportering som en egen aktivitet i aktivitetsplanen

Tidiga insatser

Sedan 2019 ställer skollagen krav på att skolor ska upptäcka och stödja elever i förskoleklass och lågstadiet som riskerar att inte nå kunskapskraven, genom garantin för tidiga stödinsatser. Målet är att ge rätt stöd i rätt tid så att fler elever klarar grundskolan. I Region Gotland visar både Skolinspektionens granskningar och lokal uppföljning att arbetet med garantin brister. Alla skolor har inte genomfört särskild bedömning i samråd med specialpedagog när det funnits indikationer på behov, vilket är ett krav. Det finns också skillnader mellan skolor vad gäller kompetens, resurser och hur väl rutiner är implementerade.

Skolinspektionens Skolenkät och Region Gotlands elevenkät visar att både personal och elever upplever att stöd inte alltid sätts in tillräckligt snabbt. Lärare upplever att de själva gör sitt bästa i klassrummet, men att skolans övergripande stöd brister. Bristen på digitala hjälpmedel, tid och kunskap hos lärare lyfts också fram. Flera granskningar av Skolinspektionen i skolor på Gotland har bekräftat att många elever inte får de extra anpassningar eller det särskilda stöd de behöver. Sammantaget visar det att garantin för tidiga stödinsatser inte fungerar fullt ut på Gotland, och att detta riskerar att påverka elevers möjlighet att nå kunskapskraven negativt.

Kopplat till långsiktig kvalitetsutveckling och höjd behörighetsgrad är garantin central, eftersom tidiga insatser kan förebygga kunskapsluckor som annars kan följa med genom hela skolgången. Genom att identifiera och åtgärda svårigheter tidigt ökar sannolikheten att fler elever når behörighet till gymnasiet och får bättre förutsättningar för vidare studier och arbetsliv. En skola som arbetar aktivt med garantin stärker både den individuella elevens lärande och skolans samlade måluppfyllelse.

Åtgärdsförslag

Omtag kring handlingsplan för screening i grundskolan

Nödvändigt för att säkerställa att garantin för tidiga insatser fungerar likvärdigt och effektivt på alla skolor så att stöd sätts in i tid och fler elever ges förutsättningar att nå kunskapskraven. Arbetet är till viss del redan initierat i specialpedagogiska nätverket, men kräver utökad samverkan med central förvaltning.

Ansvar: Avdelningschef grundskola tillsammans med avdelningschef stöd och utveckling

Tidplan: September 2025 – maj 2026

Uppföljning: Uppföljning i samband med ordinarie rapportering som en egen aktivitet i aktivitetsplanen

Allt fler kommuner har de senaste åren provat lovskola för elever i lågstadiet, trots att lagkrav endast finns för årskurs 8 och 9. Syftet med lovskola i lågstadiet är att ge barn som riskerar att halka efter en extra skjuts i sin kunskapsutveckling, i rätt tid, samt att överlappa glappet som blir när eleverna har sommarlov.

I ett exempel från Göteborg organiserades frivillig lovskola för elever i årskurs 1–3. Fokus låg på läsning och läsflyt, strukturerat utifrån tre kunskapsnivåer. Utöver detta planerade lärarna lektioner i matematik, naturkunskap och lek, vilket skapade en meningsfull och varierad helhet som bidrog till både motivation och lärande⁴².

Statsbidrag för frivillig lovskola finns sedan 2023 även för elever i årskurs 1–5, och kan användas till merkostnader såsom personal, material, måltider, resor och lokaler. Skolverket har dessutom gjort tolkningen att behöriga lärare inte är ett krav, vilket öppnar för att involvera exempelvis lärarstudenter som får en värdefull möjlighet att pröva lärarrollen. Det ger också utrymme att använda resurser som fritidspedagoger eller andra stödpersoner i genomförandet⁴³.

Satsningen i exemplet från Göteborg gav flera positiva bieffekter. Barnen fick ett kontinuerligt lärande även under sommaren, vilket stärker såväl kunskaper som självförtroende. Lärarstudenterna fick värdefull praktisk erfarenhet och kunde etablera sig i lärarrollen innan de påbörjade sina första tjänster. Skolan kunde använda statsbidraget strategiskt och bygga en modell för tidiga stödsatser som kan återanvändas och utvecklas över tid.

Lovskola i lågstadiet skulle därmed kunna vara inte bara en kompensatorisk åtgärd – utan också en investering i både elever och framtida personal.

⁴² Lovskola på lågstadiet ger bra resultat | Grundskolläraren

⁴³ Statsbidrag för lovskola 2025 - Skolverket

Åtgärdsförslag

Undersöka ytterligare om lovskola i lågstadiet kan vara en gångbar, intressant och framkomlig väg

Frivillig lovskola för elever i årskurs 1–3 med fokus på läsning, läsflyt och grundläggande ämneskunskaper skulle kunna ge tidiga stödsatser till elever som riskerar att halka efter, stärka kontinuiteten i lärandet över sommaren och möjliggöra strategisk användning av statsbidrag för att även introducera framtida lärare i skolans verksamhet.

Ansvar: Avdelningschef grundskola tillsammans med avdelningschef stöd och utveckling

Tidplan: ?

Uppföljning: Uppföljning i samband med ordinarie rapportering som en egen aktivitet i aktivitetsplanen

Pågående åtgärder

Ny fördelning av studiehandledning

Rektorer ska inte längre behöva ansöka om studiehandledning, utan behovet kommer identifieras via EdLevo av enhetschef för modersmålsenheten och fokus kommer vara på nyanlända elever. Det innebär att studiehandledning kommer att erbjudas utan att rektorn själv behöver ansöka om det.

Nya försteläraryuppdag 2025-2028

Två lokala försteläraryuppdag kommer röra läs- och skrivutveckling och den förväntade effekten på de specifika skolorna är ökad läsförståelse, bättre förutsättningar för tidiga insatser, högre måluppfyllelse i samtliga ämnen, ökad studiemotivation och bättre psykisk hälsa.

Ett centralt försteläraryuppdag syftar till att stärka det specialpedagogiska nätverket. Uppdraget ska bidra till en ökad samsyn och stärkt stödstruktur för elever i behov av särskilt stöd. Effekterna förväntas bli ökad likvärdighet i hur stöd ges, stärkt inkludering i undervisningen och att elever i behov av stöd snabbare får mer träffsäkra insatser – vilket sammantaget bidrar till högre måluppfyllelse.

Specialpedagogisk kompetens

Specialpedagogisk kompetens utgör en central resurs i skolans arbete med att skapa en tillgänglig lärmiljö för alla elever. Enligt Skolverket⁴⁴ ska specialpedagoger bidra både på individ-, grupp- och organisationsnivå, med fokus på att förebygga och undanröja hinder för lärande. Uppdraget omfattar inte enbart arbete med enskilda elever, utan även att stödja lärarna i deras pedagogiska arbete, exempelvis genom handledning, utveckling av inkluderande arbetssätt och analys av elevresultat.

Inom Region Gotland är den specialpedagogiska kompetensen organiserad på olika sätt, där vissa skolor har tillgång till en egen specialpedagog medan andra delar funktionen mellan flera enheter. Detta påverkar både kontinuiteten och möjligheten till tillgängligt stöd. Den spridda skolorganisationen på Gotland förstärker dessutom utmaningen, då relationer och samverkan med övrig personal försvåras när specialpedagoger och speciallärare är verksamma på många olika skolor. Samtidigt finns en viss variation i lärarnas förväntningar på specialpedagogens roll, beroende på faktorer som lärarens egen erfarenhet, skolans organisation och hur specialpedagogens uppdrag har definierats på respektive arbetsplats.

Mot bakgrund av detta blir vikten av tydliga rutiner och strukturer särskilt framträdande. För att säkerställa att elever i behov av särskilt stöd får den hjälp de behöver krävs ett systematiskt arbete där ansvaret för kartläggning, analys, insats och uppföljning är tydligt fördelat och dokumenterat.

⁴⁴ Visa yrke A-Ö - Utbildningsguiden

Där gemensamma arbetssätt och en fast struktur för samverkan kan skapa förutsättningar för ett likvärdigt stöd, oavsett organisatoriska skillnader eller geografiska avstånd.

Åtgärdsförslag

Översyn över specialpedagogiska organisationen

Kartlägga specialpedagogers kompetenser, i syfte att få en samlad bild av vilka som har behörighet att genomföra specifika utredningar. Genom kartläggningen tydliggörs behov av kompetensutveckling. Som stöd i översynen föreslås att tidigare förelägganden från Skolverket beaktas, då dessa pekar på utvecklingsområden. Vidare bör även nyckeltal såsom antal elever per specialpedagogisk kompetens inkluderas, för att ge en tydligare bild av nuvarande förutsättningar och behov i organisationen.

Ansvar: Kvalitetschef tillsammans med HR UAF

Tidplan: påbörjas hösten 2025

Uppföljning: Uppföljning i samband med ordinarie rapportering som en egen aktivitet i aktivitetsplanen

Pågående åtgärder

Budgettillskott för rekrytering av central specialpedagogisk resurs

Barn- och elevhälsan har för budgetåren 2026–2028 tilldelats en utökad budget med syftet att möjliggöra rekrytering av central specialpedagogisk resurs. Syftet med denna satsning är att stärka arbetet med att främja likvärdighet mellan skolor.

Garanterad undervisningstid

Tillgång till garanterad undervisningstid (GUT) är en grundläggande faktor för att elever ska nå målen i grundskolan och bli behöriga till gymnasiet. Om eleverna får sin undervisningstid men behörigheten ändå sjunker, kan det tyda på andra problem som undervisningens kvalitet, bristande stöd eller elevens förutsättningar. Om elever däremot inte får hela sin garanterade undervisningstid, kan det i sig vara en orsak till sjunkande behörighet.

En kartläggning från Skolverket visar att det ofta råder oklarhet kring vad som faktiskt räknas som undervisningstid, och att få huvudmän har en aktiv dialog om detta. Det saknas ofta ett gemensamt synsätt mellan rektorer och huvudmän om hur undervisningstiden ska definieras, följas upp och hanteras. För att säkra elevernas rätt till undervisning krävs ett systematiskt arbete och en tydlig förståelse för vad genomförd respektive utebliven undervisningstid innebär.

Skolinspektionens granskning visar att det på enhetsnivå finns brister i uppföljningen av den garanterade undervisningstiden, bland annat kopplat till lärarbehörighet, schemaläggning och logistik. Om undervisningstid faller bort eller används på ett sätt som inte gynnar måluppfyllelse, kan det direkt påverka elevernas möjligheter att bli behöriga.

Detta bekräftar vikten av ett fortsatt arbete med uppföljning av garanterad undervisningstid på övergripande nivå för att säkerställa elevernas rätt till undervisning enligt timplanen och att eventuella avvikelser fångas upp i tid.

Åtgärdsförslag

Nulägesbedömning av hur GUT hanteras och följ upp med en gemensam modell för rapportering

En tydlig och gemensam hantering av garanterad undervisningstid är avgörande för att elever ska ges likvärdiga möjligheter att nå målen. Nulägesbilden skapar förutsättningar för att upptäcka systematiska brister, samordna arbetssätt och säkerställa att undervisningstid inte förloras i onödan.

Ansvar: Förvaltningschef, ekonomichef, avdelningschef grundskola och avdelningschef stöd och utveckling i samverkan

Tidplan: Påbörjas hösten 2025 och synkas med arbetet för internkontrollen

Uppföljning: Uppföljning i samband med ordinarie rapportering som en egen aktivitet i aktivitetsplanen

Pågående åtgärder

Granskning genom internkontrollplanen

Granskning av garanterad undervisningstid kommer att föreslås av ekonomichef som område/process att granskas inom internkontrollplanen under 2025, med rapportering under 2026. Intern kontroll görs på ordinarie processer eller rutiner som förekommer i verksamheten. Resultatet från internkontrollen rapporteras till nämnden i samband med årsbokslut. Ekonomichef ansvarar för internkontrollplan och rapportering.

Rektors och lärares förutsättningar

För att skapa hållbara förbättringar inom förskola och skola är det avgörande att både rektors och lärares arbetsförutsättningar beaktas. Rektors ledarskap utgör en central grund för skolans kvalitet, men många rektorer upplever idag stora utmaningar i form av hög arbetsbelastning, otillräckliga stödresurser och organisatoriska hinder som begränsar möjligheterna att fokusera på det pedagogiska ledarskapet. Detta påverkar inte bara deras arbetsmiljö och engagemang, utan också skolans förmåga att utvecklas långsiktigt.

Det är inte bara på Gotland rektors förutsättningar är en utmaning, det pågår en utredning också på nationell nivå som ska analysera rektors möjligheter att leda och samordna det pedagogiska arbetet och lämna förslag på hur dessa kan stärkas. Utredningen ska även föreslå åtgärder för att minska rektorsomsättningen och stimulera skickliga rektorer att söka sig till, och stanna kvar på, skolor med särskilt stora utmaningar.

Rektors förutsättningar är tätt sammanlänkade med lärares förutsättningar och arbetsmiljö, goda förutsättningar för rektorerna ger också bättre förutsättningar för lärare. Lärares förutsättningar och arbetsmiljö har vidare en direkt påverkan på undervisningens kvalitet och elevernas lärande. Förutsättningar som tydligt pedagogiskt ledarskap, strukturerad samverkan och systematisk uppföljning av resultat är viktiga för att skapa en stabil och utvecklande arbetsmiljö. Skillnader i skolors organisation och ledarskap visar på behovet av att stärka både lärares delaktighet och deras möjligheter till kollegialt lärande.

Utvecklingen visar också på behovet av att säkra tillgången till behöriga lärare i samtliga ämnen, och där det inte är möjligt – säkerställa kompensatoriska insatser genom kollegialt stöd, handledning och specialpedagogisk kompetens.

Flera redan pågående åtgärder, såsom ny SKA-modell för ökad likvärdighet i grundskolan, kommer bidra till att utveckla strukturer för kollegialt lärande och förbättra stödfunktionerna kring rektorer och lärare och förväntas ha positiv bäring på de utmaningar som beskrivs ovan.

Pågående åtgärder

Grundskolans nya SKA-modell

Grundskolans SKA-modell visualiserar både nationella- och regionala mål, samt centrala och lokala aktiviteter för ökad måluppfyllelse. En gemensam modell bidrar till samstämmighet i arbetet.

Arbetsgrupp för kompetenssäkring

Utformar utbildning och stödmaterial för obehöriga lärare.

Ny organisation för centrala försteläraryupdrag 2025-2028

Ett centralt strategiskt uppdrag för kompetensutveckling utformas för att tillsättas av totalt 7 förstelärare. Uppdraget syftar till att stärka undervisningens kvalitet genom att organisera och tillsammans med lokala förstelärare leda kompetensutveckling för regionens lärare.

Ytterligare två centrala försteläraryupdrag kommer tillsättas; för att leda det specialpedagogiska nätverket och för att leda arbetet med särskilt begåvade elever.

Examensarbete om organisationsstrukturen för grundskolan på Gotland

Två studenter från kandidatprogrammet *Ledarskap – kvalitet – förbättring* vid Uppsala universitet undersöker grundskolans nuvarande organisationsstruktur och möjliga förbättringar i sitt examensarbete vårtermen 2025.

Nationell utredning om rektors förutsättningar

Rektorernas ledarskap spelar en central roll för förskolans och skolans kvalitet. I dag får rektorerna inte alltid goda förutsättningar att genomföra sitt uppdrag. Regeringen tillsätter därför en utredning som ska se över hur rektorerna i förskolan och skolan kan få bättre förutsättningar. Uppdraget ska redovisas senast den 12 juni 2025.

3.3.2 Åtgärdsförslag på kort sikt

Parallellt med långsiktiga insatser krävs också åtgärder som ger omedelbart stöd till de elever som inte kan vänta på framtida förbättringar. Det handlar om att agera här och nu och huvudmannens ansvar för att identifiera behov och sätta in riktade insatser som kan göra skillnad inom ramen för den aktuella situationen.

Kortsiktiga förslag syftar till att stärka elevernas möjligheter redan idag, trots begränsade resurser eller organisatoriska utmaningar.

Åtgärdsförslag

Direkt samarbete med rektor för de enskilda enheter som över tid legat under snittet

Att synliggöra specifika resultat för rektor på respektive skola skapar förutsättningar för ett målinriktat förbättringsarbete. Genom att tydliggöra nuläget, efterfråga rektorernas plan framåt och samtidigt erbjuda anpassat stöd, kan dialogen fokuseras på konkreta behov och möjliga insatser.

Inventera redan planerade åtgärder? Finns ytterligare insatser av värde? Vilket stöd kan erbjudas?

Ansvar: Avdelningschef grundskola tillsammans med verksamhetsutvecklare och kvalitetscontroller

Tidplan: Juni 2025

Uppföljning: Uppföljning i samband med ordinarie rapportering i verksamhetsberättelse

Pågående åtgärder

Planerad sommarlovskola

Sommarlovskola erbjuds de elever i årskurs 8 och 9 som riskerar att inte nå målen för att bli behöriga till yrkesprogram på gymnasiet.

4. Avslutande resonemang kring möjlig uppföljning

De flesta åtgärdsförslag som presenteras i rapporten syftar till att skapa förbättringar på längre sikt. Det innebär att omedelbara resultat inte är en realitet – men det betyder inte att möjligheter saknas för uppföljning. Genom att ta hand om identifierade orsaker och beslutade åtgärder i befintliga processer, så som verksamhetsplan och i grundskolans SKA-modell, följs kvalitetsarbetet löpande upp inom ramen för verksamhetens ordinarie processer; delårsrapport 2 och verksamhetsberättelse, och kontinuitet skapas i utvecklingsarbetet.

För att veta att vi rör oss i rätt riktning behöver vi koppla uppföljningen till den ursprungliga problembilden. Har det skett en förbättring där vi tidigare såg ett bekymmer?

*När och hur vet vi att vi har förbättrat verksamheten
utifrån det som var problem och de åtgärder som beslutas?*

Exempelvis är tidiga stödsatser avgörande för elevers kunskapsutveckling och framtida möjligheter. Granskningar visar att många elever på Gotland inte får det stöd de har rätt till – vilket påverkar måluppfyllelsen. Utgångsläget för elever i skolan på Gotland måste vara adekvat stöd i rätt tid. Kan vi genom en tydligare handlingsplan för screening, förbättrad implementering och bättre samarbete med det specialpedagogiska nätverket se förbättrade resultat på exempelvis nationella prov i årskurs 3 för årskullarna som nu, och under kommande år, börjar förskoleklass? Går det att identifiera en positiv progression i både personalens och elevers upplevelse av tillgång till stöd?

Lärarnas förutsättningar är också avgörande för undervisningens kvalitet. Lärare upplever att de gör sitt bästa, men saknar exempelvis ibland tid, digitala hjälpmedel eller tillgång till specialpedagogisk kompetens. Har satsningar på fortbildning, den nya försteläroorganisationen och insatser för kompetenssäkring förbättrat undervisningssituationen? Syns det i personalens upplevda villkor och i elevernas resultat?

Hög arbetsbelastning, otillräckliga resurser och organisatoriska hinder begränsar till exempel rektorers möjligheter att utöva ett tydligt pedagogiskt ledarskap – vilket i sin tur kan påverka lärares arbetsmiljö och elevernas lärande. Regeringens pågående utredning om rektorers förutsättningar, som ska redovisas i juni 2025, syftar till att identifiera konkreta förbättringsåtgärder. Kan vi framöver, genom att ta lärdom av utredningens resultat, utveckla långsiktigt hållbara strukturer och stärka ledarskapet för våra rektorer? Ser vi då effekter på lärares möjligheter till kollegialt lärande och undervisningens kvalitet – och i förlängningen, elevernas resultat?

Specialpedagogisk kompetens och tydliga rutiner är viktiga delar i att säkerställa att elever får rätt stöd i tid, men varierande tillgång och otydliga uppdrag försvårar likvärdighet mellan skolor. Kan den centrala satsningen på rekrytering, tillsammans med en översyn av organisation och kompetens, bidra till att stärka det förebyggande arbetet, förtydliga rollfördelningen och säkra att

stödinsatser genomförs systematiskt? Ser vi effekter i form av ökad tillgänglighet, minskad variation och förbättrad måluppfyllelse?

Studiero kopplas exempelvis också tydligt till måluppfyllelse för eleverna. Enkätresultat vittnar om utmaningar med att skapa arbetsro i klassrummet och att förutsättningarna varierar mellan skolor och elevgrupper. Kan den nya organisationen för centrala försteläraryupdrag och arbetsgruppen för kompetenssäkring bidra till att stärka klassrumsledarskapet och skapa mer likvärdiga förutsättningar? Ser vi förbättrad arbetsmiljö och ökad studiero i enkätresultaten framöver, tillsammans med högre måluppfyllelse?

Förbättring visar sig sällan i en enskild mät punkt utan i mönster över tid. Därför kräver arbetet med långsiktiga åtgärder både struktur och uthållighet. Det är genom återkommande uppföljning och dialog vi kan få syn på de långsamma, men viktiga skiften som sker när rätt förutsättningar börjar falla på plats.